

Prvky folklóru v žakárské tkanině

Bakalářská práce

Studijní program:

B3107 Textil

Studijní obor:

Textilní a oděvní návrhářství

Autor práce:

Barbora Kabátová

Vedoucí práce:

Ing. Vlastimila Bergmanová
Katedra designu

Zadání bakalářské práce

Prvky folklóru v žakárské tkanině

Jméno a příjmení: **Barbora Kabátová**
Osobní číslo: T17000114
Studijní program: B3107 Textil
Studijní obor: Textilní a oděvní návrhářství
Zadávací katedra: Katedra designu
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

1. Načrtněte lidové tradice východního Slovenska, zaměřte se na kroje.
2. Popište hlavní části krojů a vzory, jejich využití v současnosti.
3. Inspirujte se vzory a motivy pro navržení kolekce žakárských tkanin.
4. Vybrané návrhy realizujte a vytvořte vzorník.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

NOSÁLOVÁ, Viera. Slovenský ľudový odev. 1.vyd. Martin: Osveta, 1983. ISBN 70-005-83.

NOSÁLOVÁ, Viera a PALIČKOVÁ, Jarmila. Naše kroje. 1.vyd. Bratislava: Mladé letá, 1988. ISBN 066-090-88.

MRVA, Ivan. Slovensko – dejiny v kocke. 1.vyd. Bratislava: Perfekt, 2003. ISBN 80-8046-240-2.

Vedoucí práce:

Ing. Vlastimila Bergmanová
Katedra designu

Datum zadání práce:

2. října 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

28. května 2021

doc. Ing. Vladimír Bajzík, Ph.D.
děkan

L.S.

Ing. Renata Štorová, CSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. dubna 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

27. května 2021

Barbora Kabátová

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať vedúcej mojej bakalárskej práce pani Mgr. Vlastimile Bergmanovej. Za jej podporu, trpezlivosť a cenné rady pri konzultáciách. Vďaka patrí tiež Katedre technológií a štruktúr FT TUL, ktorá mi umožnila prácu na tkáčovni. V neposlednom rade by som rada pod'akovala za neustálu podporu mojej rodine a blízkym.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá prvky folklóru ve tkanině. Inspirací pro vytvoření desénů se staly čičmanské ornamenty. Všechny navržené dezény, zkušební i finální, byly zpracované v programu EAT DesignScope victor a následně zhotovené na jehlovém tkacím stroji Somet jako dvojútkové žakárské tkaniny.

Výsledná kolekce je pojatá v moderním duchu. Vychází z motivu srdce, má ucelenou barevnost v příbuzných odstínech. Součástí bakalářské práce jsou vzorníky tkanin v různých barevných variantách.

Klíčová slova

Ornament, Čičmany, slovenské tradície, ľudový odev, žakárová tkanina, dvojútková tkanina, väzba tkaniny

Annotation

The focus of this bachelor thesis is in the elements of folklore in woven fabric. Čičmany's ornaments became the inspiration for the creation of designs. All designed designs, trials and finals, were processed in the EAT DesignScope victor program and subsequently made on a Somet needle loom as double-weft jacquard woven fabrics.

The final collection is conceived in a modern spirit. It is based on a heart motif, has a complete color scheme in related shades. The bachelor's thesis includes swatches of woven fabric in several color variants.

Key words

Ornament, Čičmany, slovak traditions, folk clothing, jaquard weaving, double-weft woven fabric, weave

Obsah

1. Úvod	9
2. Slovník	10
3. Slovensko	12
3.1 História Slovenska	12
3.2 Geografia.....	12
3.3 Ľudové zvyky a tradície na Slovensku.....	14
4. Ľudový odev na Slovensku	18
4.1 Slovenský ľudový odev, histórie, súčasnosť	18
4.2 Rozdelenie ľudového odevu.....	19
4.2.1 Rozdelenie ľudového odevu podľa postavenia v spoločnosti	19
4.2.2 Rozdelenie ľudového odevu podľa udalostí.....	20
4.3 Slovenský kroj, časti a materiál	21
4.4 Zdobenie ľudového odevu	24
4.5 Doplnky ľudového odevu.....	24
4.5.1 Obuv.....	24
4.5.2 Účesy a pokrývky hlavy.....	25
5. Tkáčstvo	26
5.1 Tkáčske stroje	27
5.2 Žakárové ústrojenstvo	28
5.3 Vzorovanie tkanín	29
5.4 Dvojútková žakárová tkanina.....	31
6. Praktická časť	32
6.1 Inšpirácia	32
6.2 Škála použitých farieb.....	33
6.3 Vážeby tkanín	34
6.4 Tvorba vzorov	34
6.5 Realizácia vzorov	40
6.5.1 Vzor 1.....	41
6.5.2 Vzor 2.....	43
6.5.3 Vzor 3.....	45
6.5.4 Vzor 4.....	47
6.6 Finálne úpravy.....	49

7. Záver	50
Zoznam použitej literatúry.....	51
Obrázkové zdroje.....	52
Zoznam príloh	53
Prílohy.....	54

1. Úvod

Cieľom tejto bakalárskej práce je vytvoriť kolekciu tkanín inšpirovanou kroja západného Slovenska, konkrétne ornamentmi na výšivkách, ktoré sa objavujú na tradičných ľudových odevoch z oblastí Čičmian. Túto tému som si zvolila, pretože som pôvodom zo Slovenska a od mala som ľudovými zvykmi a tradíciami obklopená.

Rada by som upovedomila na celý pôvod slovenského kroja, jeho jednotlivé súčasti a techniky, ktoré sa pri jeho vývoji a zhotovovaní využívali. Rovnako tak na čičmianske vzory a ornamente, ktorými som sa inšpirovala a sú pre Slovensko tak typické. Bola by veľká škoda ak by upadli do zabudnutia, pretože to možno považovať za obrovské bohatstvo.

Finálnym výstupom sa stane kolekcia žakárových tkanín doplnená vzorníkom ďalších možností farebného a väzbového spracovania dezénov.

2. Slovník

Čepiec

Pokrývka hlavy, ktorú nosili prevažne vydaté ženy. V Čičmanoch aj pomenovanie aj *čapiec*

Obalok

Strihový diel sukne alebo zástery, do ktorej je všitý naskladaný alebo nazberaný ich horný okraj

Plátno

Ľanová, konopná, či bavlnená tkania zhotovená základnou tkacou väzbou, plátanom, podľa nej aj pomenovanou

Súkno

Vlnená tkanina s plátnovou väzbou. Domáce súkno sa po utkaní ubíja pomocou vody na doske, vďaka čomu sa zhusťuje štruktúra tkaniny

Rukávce

Krátka dámska aj pánska košeľa s veľkými naberanými a často bohato zdobenými rukávmi voľného strihu, ušitá z bavlneného plátna a následne naškrobená aby držala svoj tvar. Na všedné dni sa šili z doma tkaného konopného alebo ľanového plátna prírodnej farby. Naopak vo sviatočné dni boli z jemnejších kupovaných materiálov ako šifón či mušelin

Štrimfle

Dámske aj pánske pančuchy, ktoré sa nosia prevažne v chladnejšom období

Rubáš

Základná súčasť ženského odevu v podobe dlhšej ženskej košele bez rukávov, ktorá sa oblieka na holé telo. Zhotovovala sa z domáceho ľanového alebo konopného plátna

Podvika

Dlhá úzka plátenná šatka s koncami ozdobenými výšivkou, ktorá slúžila na ovinutie hlavy ženy vo sviatočné dni

Grgule

Podložky do účesu v oblasti Čičmian, ktoré sa skladajú z dvoch valčekov obšitých látkou a spojených šnúrkou, vďaka ktorej sa uviazali na hlavu a následne sa na takto upravený účes založil čepiec

Spodník

Spodná dlhá košeľa, ktorá slúžila ako najspodnejšia vrstva a nahrádzala dnešnú spodnú bielizeň. Mohol byť aj dvojdielny

Záponka

Predná a zadná zástera ako súčasť ženského odevu na všedný deň

Gate

Plátenné spodné mužské nohavice, inak aj *gate*.

Krpce

Kožená obuv

Kopicá

Mužské vlnené podkolenky

Nohavičky

Ženské vlnené podkolenky

Onuce

Kus textílie na ovinutie nôh do obuvi

Oplecko

Časť rukávco

Živôtik

Vesta ako súčasť kroja pokrývajúcu hornú časť tela okrem rúk a hrdla predovšetkým pre ženy, obliekal sa pri sviatočnej príležitosti, ušitý z hodvábnych brokátov rôznej farby.

Rázporok

Otvor na odevu, ktorý bol úmyselne ponechaný pri šití.

3. Slovensko

Slovensko, v dlhom tvare Slovenská republika, je vnútrozemský štát v strednej Európe. Jeho populáciou je vyše päť milióna občanov. Hlavným mestom je Bratislava a úradným jazykom slovenčina. Niekedy je nazývané aj ako srdce Európe, pre jeho geografické umiestnenie.

3.1 História Slovenska

Slovensko je pomerne mladou krajinou, no história jeho územia je dostatočne pestrá na priblíženie v tejto práci.

Ako krajina v strede Európy má bohatú históriu, kde sa prelínajú dejiny starých Slovanov, Uhorska, Habsburskej monarchie, Česko-slovenskej republiky i slovenskej štátnosti. Slováci boli neoddeliteľnou súčasťou týchto útvarov, prispievali k sláve a znášali nemalé ťažkosti.

Toto srdce kontinentu bolo mocenským centrom, no neskôr aj obeťou, či križovatkou kultúr a mostom medzi národmi. Jeho formovanie ovplyvnili románsko-germánske zo západu, ale aj grécko-slovanské z východu. Ku zveľaďovaniu prispeli Kelti, Rimania, Slovania aj Germáni. Slováci odnepamäti obývajú Severnú časť, no európske národy o nich stáročia takmer netušili, pretože sa ich identita v mnohonárodnom Uhorsku strácala a od 19.storočia úplne zamlčovala. Ani v spoločnom štáte Čechov a Slovákov nemala slovenská historiografia svoju podporu.

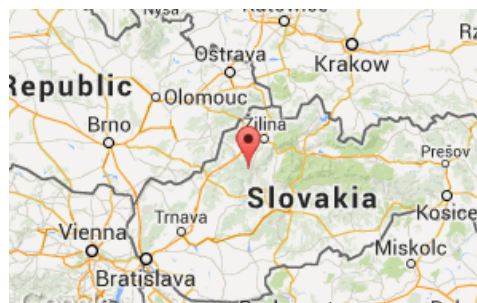
V komplikovanejšom spoľžití so silnejšími sa Slováci museli uskromniť, aby prežili. Slovenská samostatnosť sa stala skutočnosťou až v roku 1993, čo sa považuje za začiatok novej éry, kedy bola vytvorená samostatná Slovenská republika, ktorá existuje dodnes [1]

3.2 Geografia

Dnes hraničí Slovensko na západe s Českom a Rakúskom, na severe s Poľskom, na východe s Ukrajinou a na juhu s Maďarskom. Do prevažne hornatej krajiny zo severu zasahuje Karpatská kotlina, na juhu sa rozprestiera Panónska panva.

Územie sa rozdeľuje na kraje – západoslovenský, stredoslovenský a východoslovenský; ktoré sa následne rozdeľujú na osem krajov, regióny a podregióny, mestá a dediny.

Táto práca sa zameriava na obec Čičmany, ktorá je najjužnejšie a zároveň najvyššie položená obec Žilinského okresu rozložená v plytkej kotline Strážovských vrchov. Táto obec spadá pod územie bývalej Trenčianskej župy.

Obr. č. 1 – Mapa Slovenska, poloha obce Čičmany

Táto obec je známa predovšetkým svojou svojráznou a starobyľou architektúrou, ktorú tvoria maľované zrubové drevenice, ktoré odzrkadľujú hlboký cit pre krásu jej obyvateľov, napriek neľahkým životným podmienkam. V roku 1977 bola časť obce zapísaná ako Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry do pamiatkového fondu Slovenska. Pamiatkovú rezerváciu tvoria práve stavby postavené po rokoch 1921, kedy na dolnom konci vypukol veľký požiar. [2]

Obr. č. 2 – Historická fotka obce Čičmany

Poľnohospodárstvo, ťažba dreva či chov hospodárskych zvierat ako ovce, hovädzí dobytok a kone patrili k pôvodným zamestnaniam obyvateľov Čičmian. V tejto oblasti bola tiež známa výroba papúč. [2]

Obr. č. 3 – Maľované drevenice v Čičmanoch

Obr. č. 4 – Ornamenty na dreveniciach

3.3 Ľudové zvyky a tradície na Slovensku

Hoci slovenskí ľudia žijú moderným spôsobom života, dodnes si pripomínajú mnohé ľudové tradície a zvyky, ktoré ovplyvňovali životy ich predkov. Neschopnosť vysvetliť niektoré prírodné javy, snaha zabezpečiť si šťastie, zdravie či krásu, boli dôvodom vzniku mnohých legiend, mýtov a povier. Najviac z nich bolo spojených s narodením a úmrtím človeka, či náboženstvom alebo s prírodným cyklom.

Cirkevný, alebo inak aj liturgický rok, sa delí na tri etapy a vychádza zo života Ježiša Krista. Hoci je Slovensko kresťanským národom a pohanské zvyky po príchode kresťanstva stratili svoj význam, niektoré sa však začlenili do cirkevného roka. Tradície nešlo úplne vymazať, a preto si ľudia určité zvyky stále pripomínali.

Prvou etapou je predvianočné obdobie, ktoré je spojené s odchodom jesene a príchodom zimy, kedy sú dni kratšie a večery dlhšie. Príroda sa pripravuje na zimný spánok a jednoduchí ľudia sa v tomto období snažili poďakovať zimným božstvám za celoročnú úrodu, ktorá im pomáhala prekonať zimné obdobie. Existovala nejedna povera, ktorej ľudia verili a spájali si s určitými dátumami. Jedným z nich bol aj deň 11.novembra, sviatok svätého Martina alebo aj Martina na bielom koni a príchodom prvého snehu. Svätý Martin bol symbolom chudoby, pretože bol pôvodne vojak, ktorý daroval kúsok svojho plášťa žobrákovi. Traduje sa, že sa mlynári v tento deň bili o to, kto dá koľko múky svätému Martinovi a podľa toho mal padať sneh.

Ďalším dátumom je 25.november, deň svätej Kataríny. V tomto období nastávali zmeny v predlžovaní a skracovaní nocí, z čoho mali predkovia strach, preto sa snažili vyháňať strigy a zlých duchov pomocou hlasných hlukov bičov po dedine. Po tomto dátume začal pôst, ktorý trval až do polnoci Štedrého večera.

Začiatok Cirkevného roka sa v kostoloch slávila pamiatka svätého Ondreja, ktorou začína obdobie adventu, čo je názov pre štyri nedele do príchodu očakávaného Krista.

Na Ondreja, 30.novembra, mladé slobodné slečny triasli plotmi a tradovalo sa, z ktorej strany zašteká pes, tým smerom by si mala nájsť ženícha. Svätý Ondrej bol aj patrónom neviest, a preto v tento deň slečny robili pirohy, do ktorých ukladali lístočky mien svojho vysnívaného. Taktiež si ukladali pod vankúš pánske nohavice, aby sa im splnil sen o ich budúcom manželovi. Od Ondreja po Štedrý večer ľudia dodržiavali pôst, kedy si odopierali hojnosť, mäso, či iné pochutiny.

Na sviatok svätej Barbora, 4.decembra, chodili po dedine tzv. "Barborki" oblečené celé v bielom a vymetali z domov pavučiny. Mladé ženy si domov nosili vetvičky z ovocných stromov a keď im do Vianoc vykvitli symbolizovalo to svadbu v nasledujúcom roku.

Tradície svätého Mikuláša sa zachovali až dodnes. Chlapci a muži v deň svätého Mikuláša chodili po dedine oblečení ako svätý Mikuláš, anjel a čert a chceli, aby im deti zarecitovali alebo sa pomodlili, aby im na oplátku darovali sladkú odmenu. Tiež si ukladali vyčistené čižmy na noc na okno s očakávaním, že tam ráno nájdu sladkosti v podobe čerstvého a sušeného ovocia, či orieškov.

Veľmi veľa zvykov je spojených s dátumom 13. decembra, na Luciu, ktorý sa považuje aj za najdôležitejší v tomto období. Lucia symbolizovala hlavnú bohyňu – strigu. Ľudia si napr. potierali príbytky kriedou, konzumovali cesnak, dobytok obkladali voňavými bylinkami a rôzne iné rituály, aby sa pred strigami a zlými duchmi chránili. Taktiež to bol sviatok žien, kedy bolo zakázané pracovať, v opačnom prípade by ich Lucia potrestala. Dievčatá tiež vymetali kúty domu husacím perím alebo si napísali na 13 lístočkov mená chlapcov, kedy posledný otvorili na Štedrý večer a mládenec, ktorý na ňom bol napísaný, sa mal stať jej nastávajúcim. [3]

Pred samotným štedrým dňom ako aj v priebehu celého adventu sa ľudia pripravovali na príchod Spasiteľa – Ježiša Krista ako po duchovnej aj fyzickej stránke. Už 2 až 3 týždne pred Vianocami začínali rozvoníavať medovníčky a pripravovať sa sladké koláčiky, aby toho bolo dostatok, pretože detičky museli byť bucláté, mladé devy plnoštíhle a maminky kypré.

Deň či dva do Štedrého dňa sa domácnosť a každý kút niesol čistotou a eleganciou.

Na Štedrý, ešte pre východom slnka, museli gazdiné napiect' opekance a potom začali vyprážať ryby a pripravovať hostinu na večer. Vstávali veľmi skoro, aby všetko stihli. V katolíckych rodinách sa celý deň postili, aby sa pripravili na príchod Krista. Deťom povedali, že ak vydržia celý deň nejest', uvidia večer zlaté prasiatko, či hviezdu.

Malý chlapci chodili rozdávať po domoch pečené oplátky, za čo dostali odmenu v podobe malých peniažtekov. V tento deň ešte stále platila mágia a tradovalo sa, že čo sa urobí počas Štedrého dňa, malo sa diať aj po celý nasledujúci rok, a preto sa robilo všetko aby sa zabezpečilo zdravie, šťastie a hojnosť. [3][4]

Vianočné obdobie pokračovalo až do fašiangov, čo sa považuje za ďalšiu etapu v Cirkevnom roku medzi Vianocami a Veľkou Nocou. Toto obdobie rezonovalo v oku cirkvi, pretože bývali oveľa odviazanejšia a hlučnejšie ako dnes. Dnes sa v tomto období konajú rôzne zábavy a najmä plesy. Fašiangy taktiež označovali obdobie, ktoré ukončovalo práce pradenia a nasledovalo tkanie. Táto fáza vrcholí popolcovou stredou, ktorou začína 40-dňový pôst do Veľkej Noci.

Obr. č. 5 – Oslavy počas fašiangov

Dva týždne pred Veľkou nocou sa vynáša Morena, tj. slamená figurína symbolizujúca snežnú zimu a príchod jari, po dedine, nakoniec sa podpáli a hodí do potoka. Ľud oddávna veril, že takto odoženie od seba choroby, ba aj smrť. Tiež symbolizovala odchod zimy a nástup jari.

Obr. č. 5 – Vynášanie Moreny

Veľká noc nemá svoj pevný dátum a z roka na rok sa líši, preto nie je možné presne vymedziť toto obdobie dátumom. Nastáva po prvom jarnom splne mesiace, tj. po 21.marci. Týždeň pred Veľkou nocou sa nazýva aj tichým týždňom. Začína Kvetnou nedeľou, pokračuje Zeleným štvrtkom, Veľkým piatom a končí Bielou sobotou. Počas tohto týždňa si cirkev a veriaci intenzívnejšie pripomínajú utrpenie Ježiša Krista, kňazi nosia červené chrámové rúcho a pripravujú sa na smrť a zmŕtvychvstanie Krista. Veľká noc vrcholí Veľkonočnou nedeľou, a tým aj 40-dňový pôst, kedy sa posvätené jedlo mohlo doma prestrieť na stôl a stolovanie pripomínalo Štedrú večeru. Sviatky Veľkej noci sa považuje za jedny z najdôležitejších kresťanských, ak nie najdôležitejším. Pre mládenčov bol a dodnes je najdôležitejším sviatkom Veľkonočný pondelok kedy od skorého rána chodilo po domoch, kde dievčatá čakali, kým budú obliate čerstvou studenou vodou. Symbolizuje to zdravý život, a traduje sa, že dobre obliata dievka zostane naďalej krásna. Za to dávali dievčatá mládencom ručne maľované vajčička.

Obr. č. 7 – Olievanie dievčat (Veľká noc)

Obr. č. 8 – Maľovanie vajčičok (Veľká noc)

V mesiaci máj sa pred dom, či inú budovu, začali stavať máje, ktoré boli známe už v dobe antiky, ako ochranu pred zlými duchmi a chorobami. Tiež ho stavia mládenec dievčaťu, o ktoré sa uchádza, a tento zvyk je rozšírený na celom území Slovenska.

Obr. č. 9 – Stavanie Mája

Veľkonočné obdobie uzatvára piata nedeľa po Veľkonočnej nedeľi s čím nastáva tzv. Svätodušné obdobie. Patrí tam slávnosť Turíc, teda zoslania Ducha Svätého na Cirkev. Toto obdobie sa nepochybne spája so začiatkom jarných prác a domov sa nosili zelené bahniatky, ako symbol ochrany pred zlými silami.

Ďalším prejavom bolo aj práskanie bičom na lúkach a zakladanie vatri. Najznámejšou tradíciou je tzv. otváranie studničiek. Studničky museli byť riadne vyčistené a upravené na obrad. Tradovalo sa, že územie s nevyčistenou studničkou postihli duchovia nedostatkom vlahy.

V priebehu liturgického roka Cirkev slávi sviatky Panny Márie a sviatky svätých. Nimi si pripomína Božiu milosť, ktorá viedla týchto ľudí ku spáse.

Bezslávnostná časť cirkevného roka je fáza, v ktorom nie sú slávnostné obdobia, ale slávia sa nedele a pamätné dni, ako Petra a Pavla, či Cyrila a Metoda. Nedeľa sa odnepamäti považuje za stredobod kresťanského života, pretože v veriaci slávia zmŕtvychvstanie Ježiša Krista. Tak sa každá nedeľa stáva malou oslavou Veľkej noci a dňom, kedy ľud vymenil pracovný odev za sviatočný.

Ďalšou nespochybniteľnou súčasťou slovenskej kultúry, dedičstva a tradícií je folklór, s ktorým sa úzko spája ľudový odev, tzv. kroj, folklórne tance, či architektúra, ale aj nárečie z rôznych miest Slovenska, ktoré dnes používajú už len ľudia staršej generácie. Mnohé výrazy sú považované za historizmy a boli nahradené novými modernými výrazmi. Nárečie sa v každej oblasti krajiny od seba líši.

Zvyky a obyčaje, sa dodržiavali na celom území Slovenska. Postupom času a narastajúcou silou globalizácie tieto zvyky „vyšli z módy“ a zachovali sa už len niektoré. [3]

4. Ľudový odev na Slovensku

Celá táto bakalárska práca sa inšpiruje predovšetkým ľudovým odevom, teda krojom, a preto je na začiatok potrebné uvedomiť si, čo slovo kroj znamená a symbolizuje.

Kroj alebo inak aj ľudový odev, tj. odev určitej vrstvy spoločnosti, patrí medzi najvýraznejšie prvky slovenského ľudového národa od nepamäti až dodnes. Je neodmysliteľnou súčasťou histórie, rozvoja materiálov a remesiel na území, ale aj ekonomických a politických zmien v spoločnosti.

4.1 Slovenský ľudový odev, histórie, súčasnosť

Slovensko, ako krajina, sa nachádza v miernom podnebnom pásme a je teda zrejmé, že v tejto oblasti človek nemôže žiť nahý len s malou zásterou ako niektoré pôvodné kmene na južnej pologuli. Obyvatelia vždy potrebovali odev rovnako ako stravu, či obydlie.

Tak ako u iných kmeňov, tak aj na území Slovenska sa spočiatku využíval na odev hotový materiál, ktorý našli v prírode ako lyko, lístie, či kože zabitých zvierat. Tie si jednoducho upevnili na telo obmotaním, či previazaním pričom zanechali ich pôvodný tvar. Postupom času ich vylepšovali a nadobúdali poznatky o spracovaní materiálov ako je ľan, konope alebo ovčia vlna. Od jednoduchého odevu, ktorý pozostával iba z jedného až troch súčiastok, postupne pribúdali ďalšie. Tie sa odlišovali napr. strihom, materiálom, či vzorom, a tak vytvorili jeho ďalšie varianty. S tým došlo aj ku deľbe práce, nakoľko bola jedna gazdina zručnejšia pri spracovávaní materiálov, iná pri krosnách či výšivkách. To sa od dediny k dedine diferencovalo. Na vznik a vývoj ľudového odevu vplývali najmä suroviny, ktoré boli dostupné, náboženstvo, profesia, postavenie v spoločnosti. Následne dochádzalo od domácej výroby ku manufaktúrnej a továrenskej.

Ľudový odev mal svoje špecifiká a jeho vývoj trval približne 200 rokov, kým nadobudol podobu kroja, ktorý poznáme dnes. Z pôvodne jednoduchého odevu sa začali oddeľovať osobitné formy oblečenia v jednotlivých regiónoch, a teda aj oblastiach a obciach. Vďaka usilovnej a tvorivej práci ľudu sa vytvorilo vyše 60 obmien krojových variantov. [5]

Ešte na prelome 19.a 20.storočia zväčša len ľud na dedine ostal nositeľom tradičného spôsobu života i kultúry, teda aj odevu. Voči zmenám bol konzervatívnejší ako iné spoločenské vrstvy ako napr. vyššie vrstvy spoločnosti. Zmeny v 20.storočí v oblasti ekonomickej a udalosti po prvej a druhej svetovej vojne urýchlili prechod k mestskému odevu od toho tradičného, postupne do všetkých oblastí Slovenska. [5][6] Inak to nebolo ani v Čičmanoch a do 20.storočia nosili kroj všetci obyvatelia obce.

Po druhej svetovej vojne dostal ľudový odev tzv. druhý život, a to vďaka vzniku folklórnych súborov a hnutiu amatérskej záujmovej činnosti. Tu sa tento odev musel prispôbiť svojej novej funkcii a štylizácií, pretože sa stal javiskovým kostýmom. Pre široký okruh záujemcov začali postupne vznikať rôzne folklórne festivaly. Tým najznámejším je Folklórny festival vo Východnej, ktorý vošiel do celonárodného povedomia a stal sa tak neodmysliteľnou tradíciou nie len pre folkloristov, ale aj nadšencov ľudových tradícií. [6]

Okrem folklórnych udalostí si kroj zachoval svoju tradíciu aj pri ľudových zvykoch ako stavenie májov, narodenie Krista, vinobranie, či na svadbách pri obrade čepčenia nevesty. Tieto zvyky sa však zanechali len v menších obciach.

Slovné spojenie ľudový odev ako dnes už len málo používaný. Nahradil ho výraz kroj, pretože sa využíva už iba pri vyššie spomenutých udalostiach a už nie je charakterizovaný ako oblečenie vidieckeho, roľníckeho obyvateľstva a slúži už len ako kostým alebo určitá forma prezentácie. [7]

4.2 Rozdelenie ľudového odevu

Vo všeobecnosti sa rozdeľujú kroje na východoslovenské, stredoslovenské, a západoslovenské. Tie sa následne rozdeľujú na regióny a podregióny. Nie nadarmo sa hovorí „čo iný kraj, to iný mrav“, v tomto prípade teda kroj.

Až od polovice 19. storočia sa ľudový odev začal diferencovať nielen podľa oblastí, ale aj podľa toho, kedy sa nosil. Dovtedy sa odlišoval iba sviatočný od pracovného, no teraz vznikla celá škála špecializovaných druhov.

Obr. č. 10 – Rozdelenie regiónov Slovenska

4.2.1 Rozdelenie ľudového odevu podľa postavenia v spoločnosti

Podľa postavenia sa v minulosti odev diferencoval medzi šľachtu s mešťanov, mužov a ženy a deti. Odev u vyššie položenej vrstvy bol samozrejme zložitejší a plný vzorov, ako u nižšej vrstvy. Mešťania nosili iba jednoduché a menej opracované materiály a oblečenie z nich, nakoľko neustále pracovali na poliach a okolo domu.

Ženský s mužským sa rozlišovali časťami krojov. Najhlavnejšími sú určite vrstvité sukne so zásterami a dlhé vlasy spletané do vrkočov u dievčat a žien, u mužov nohavice tzv. gate a klobúky. Spoločnými znakmi bola napr. košeľa, živôťik v podobe malej vestičky, či kožuchy v zime.

Do tejto kategórie sa zahrňuje aj detský odev, ktorý mal určité špecifiká. Do 6 rokov medzi pohlavím nerobili rozdiely, oblečenie sa vyrábalo z obnosených šiat v podobe plátennej košieľky. Poslednou vecou, ktorá do detského odevu začala prenikať bola obuv, kedy deti chodili prevažne bosé a v zime mali topánky spoločné so súrodencami. Svoju prvú obuv dostali až keď išli do školy. [6]

Obr. č. 11 – Detský odev

Obr. č. 12– Kroj v Čičmanoch

4.2.2 Rozdelenie ľudového odevu podľa udalostí

Spočiatku sa sviatočný ľudový odev od pracovného veľmi neodlišoval. Skladal sa z nových neobnosených súčastí. Ku zmene prišlo až na prelome 19. a 20.storočia, kedy sa s prenikaním kupovaných materiálov začalo dbať nielen na diferencovanie podľa udalostí, ale aj na dôslednejšie rozdelenie podľa veku. Mladý nosili pestrejšie a jasnejšie farby, starší naopak tmavšie a neutrálnejšie.

V Čičmanoch si ku práci muži ako aj ženy obliekali jednoduchšie a menej zdobené časti odevu, aby odev pri práci okolo domu a na poli nezničili. Sviatočný odev dominoval najmä bohatou výšivkou, ktorý sa nosili len v nedeľu, počas sviatkov a na svadbu. Na svadbu sa odev pre ženícha a nevestu odlišoval od toho sviatočného a nazývali ho aj obradový. Dodnes pretrváva v Čičmanoch predovšetkým práve forma obradového odevu, používaná pri zvykoslovných prejavoch akými sú napr.

Obr. č. 13 – Nevesta (Čičmany)

Obr. č. 14 – Mužský sviatočný odev

4.3 Slovenský kroj, časti a materiál

Časti kroju a z čoho sa všeobecne tento odev skladá by určite mohol charakterizovať verš zo slovenskej detskej pesničky „70 sukien mala...“, nakoľko sa skladá z mnohých vrstiev a doplnkov.

V súvislosti s výrobou odevu sa stretávame začiatkom 18.storočia s deľbou práce i v rámci samej dediny, kde sa na niektoré práce (tkanie, výroba čipiek, šitie obuvi, súčastí odevu zo súkna i z nových drahších materiálov) špecializujú popri poľnohospodárstve šikovní jednotlivci.

Postupom času spolu s ekonomickými a politickými zmenami sa doma vyrobené materiály dopĺňali, prípadne aj nahrádzali výrobkami remeselníkov z miest a mesteciek od tkáčov, farbiarov, garbiarov, súkenníkov, kožušníkov. Ďalej dovážanými doplnkami a materiálmi a od konca 18.storočia i výrobkami manufaktúr v podobe bavlnených, vlnených a hodvábných látok.

Ako na celom území Slovenska, tak aj v Čičmanoch sa do polovice 19.storočia využívali doma spracované textílie ako ľan, konope, či ovčia vlna.

Súčasti krojov z obdobia 19.-20.storočia u mužov i žien sú výsledkom zložitého vývoja. Prežívajú tu pôvodné archaické slovanské súčasti popri novších a prevzatých z iných spoločenských vrstiev ako šľachta i cudzích etník (nemecká, valašská kolonizácia, Turci, Maďari), čo sa často odrazilo aj na ich pomenovaní. Aj preto sa kraj od kraja časti kroja trochu diferencujú.

Čičmiansky kroj upúta pozornosť najmä kvôli svojej pestrej ornamentálnej výšivke, ktorá zdobí najmä zástery a rukávce, ako aj iný textil prevažne v žltej a červenej farbe.

Vrchná časť mužského odevu tvorila do pásu siahajúca plátenná košeľa so širokými rukávmi a bez ramenných švov. Stojatý vyšívaný golier na pracovnej košeli sa zaväzovala pomocou červeno-bielych tkaníc. Vo sviatočné dni bývala výšivka okolo rázporku a na koncoch rukávov, ktoré boli k stanu košele prišité čipkou. Košeľu si zapásavali do gätí. Tie sa šili z domáceho plátna a počas chladnejších dní si na ne obliekali súkenné nohavice, ktorým hovorili aj *súkenáki*. Gate mali na ľavej strane rozparok obšitý čiernym súknom zdobený šnurovaním.

Koncom 20.storočia muži nosili široký kožený opasok na tri pracky.

Na vrch si baraní kožuch s čiernou kožušinou siahajúci pod pás s farebnými aplikáciami z kože. Tiež sa nosila *huňa*, čo bol po kolená siahajúci kabát z bieleho súkna veľmi jednoduchého strihu zdobený okolo hrdelného výstrihu šnurovaním z čiernej a červenej zosúkanej ovčej vlny. [6]

Najspodnejšou časťou ženského odevu tvoril spodník, ktorý bol vyrobený z hrubšieho domáceho ľanového alebo bavlneného plátna. Tvorilo ho od pásu hore oplecko, ku ktorému bola prišitá sukňová časť. Na spodník sa obliekali dvojdielne rukávce prieramkového strihu, ktoré boli všité do rovného stojateho goliera spolu s rukávmi. Pod golierom a na koncoch rukávov bol prišívajúci volán a celé rukávce zdobili výšivky a paličkové čipky v rovnakých farbách. Sviatočné rukávy mali volán plátenný a vyšívaný, ukončený čipkou. Golier na rukávcoch si uväzovali vpredu pletenými šnúrkami z ľanovej priadze.

Obr. č. 15 – Paličková čipka na golieri

Obr. č. 16 – Paličková čipka na rukávoch

Na spodník sa v dolnej časti obliekala o niečo dlhšia sukňa, tzv. *rubáč*, ktorá sa nosila prevažne vo sviatočné dni. Ako spomína autorka Jana Kucbeľová v knihe *Odetí do krásy* [8] „Čičmianky svoje rukávce aj rubáč upravovali spôsobom. Volali to riasiť, v iných dedinách riamiť. Po opratí si sukňu položili na stôl alebo podložku. Mali pri sebe mištičku s vodou a po piatich milimetroch prstami namokro vytvárali drobné záhyby. Postupne ukladali vedľa seba a dali vysušiť na slnko. Potom sukňu zakrútili a sušili na peci, aby sa tvar záhybov ustálil. Až vtedy sa mohla sukňa nosiť.“ Túto metódu riasenia ovláda na Slovensku len veľmi málo ľudí, pretože je to ťažká a namáhavá práca, a aj preto je tento kroj tak jedinečný. Riasenie v pase sa všivalo do oblaka a riasy sa prešívali výšivkou.

Obr. č. 17 – Riasenie sukne (Čičmany)

Obr. č. 18 – Výšivka na riasenej sukni (Čičmany)

Na sukňu si v okolí bedier uväzovali najprv zadnú a následne prednú vyšívanú záponku s čipkou, tak že sa boky prekryvali. Záponky boli široké a siahali do pol lýtok. Šili sa z domáceho a neskôr kúpeného plátna. Boli široké, bohato vyšívané a z časti lemované čipkou. Časť drieku medzi sukňou a rukávcami sa ovinula červeným vlneným pásom, ktorý sa plietol na krosienkach. Bola to archaická súčasť, ktorej pôvodná funkcia bola pridržiavať v pase oplecko alebo spodník a až začiatkom 20.storočia slúžil už len ako dekoračný prvok.

V Čičmanoch ženy nenosili živôtik, ako na väčšine územia Slovenska, ale krátku kožušínovú vyšívanú vestu ozdobenú vlnenými strapčkami. Volali ju aj *pupkoví kožušok*.

Plátennou vrchnou súčasťou bol dvojpólový obrus v tvare štvorca preložený do trojuholníka, ktorý sa prehodil cez hlavu a plec a nosili ho v chladnejšom daždivom počasí, ale aj vo sviatočné dni. Zošival sa z dvoch pôl ozdobným švíkom a okraje sa vystrapkávali. Náhradou obrusu sa neskôr stali čierne alebo hnedé vlnené kabáty, ktoré volali *vlniaky*.

Ženský odev v čase smútku bol z hrubšieho plátna doplnený výšivkou z bielej a čiernej priadze. Už v pomerne mladom veku mali tiež pripravený odev do hrobu, v ktorom nesmeli chýbať biele plátenné prestieradlo s čipkou a dodnes tak niektoré staršie ženy činia v tejto oblasti. Ak zomrelo mladé slobodné dievča alebo mládenec, do truhly boli oblečení ako na svadbu a zahalení prestieradlom.

V Čičmanoch sa na krosnách tkalo plátno a súkno, ktoré používali na mužské nohavice alebo vrchné kabáty. Používali dva spôsoby zhotovenia vlnenej priadze, a to pradenie na kolovratoch a tzv. druganie. Z druganej vlny sa pomocou ihlíc pletli mužské podkolenky a dámske nohavičky, ktoré si obúvali do krpcov a papúč. Z upradenej vlny sa pletli svetre a vesty. [2]

Obr. č. 19 – Čičmiansky kraj

4.4 Zdobenie ľudového odevu

Zdobenie slovenského ľudového odevu je pomerne mladý fenomén medzi ktorý patrí najmä výšivka. Ako ozdobný prvok sa v ľudovom odevu udomáčkovať postupne. Spočiatku mala výšivka svoje funkčné opodstatnenie, tzn. vyskytovala sa pri švíkoch, spevňovala okraje a modelovala tkaninu riasením. Vďaka nej sa Čičmiansky kroj dostal do povedomia ľudí a získal si popularitu. Čičmianky si na kroj nič nekupovali a stačila im ihla s nitou na zhotovenie výšiviek. Čičmianska výšivka vyniká nielen svojou špecifickou farebnosťou, bohatosťou na motívy, ale aj technickou dokonalosťou a ornamentálnou kompozíciou, ktorou sa zdobil celý mužský aj ženský kroj. Vývojom sa červená a oranžová farba stali dominantnými pre tento prvok, no používali sa aj odtiene smotanovo bielej či žltej. Je veľmi bohatá na prvky a motívy, ktorých kombinovaním vznikali ďalšie. Tradíciou sa vytvorili určité estetické pravidlá, podľa ktorých sa motívy ornamentu výšivky zostavovali do väčších kompozícií, boli vsádzané do kosoštvorca a vytváral harmonický celok. Ornament bol realizovaný rôznymi stehmi a ich spoločným znakom bolo vyšívanie technikou počítania nití, tzn. že krížiky počítané cez dve alebo štyri nite, ktoré vytvárali ornamentálne kompozície. [2] „Najčastejšie používanými motívami boli *cestičky, zúbki, zákrutki, kľučki, okrúhle kvietki, maľe, záhorské kvietki*, ďalej hviezdicové motívy – *na okná, maličkí suňečník, suňečník*. Funkciu ústredného prvku v kompozícií má aj motív *na pohárce a barňie roški*. Oblíbeným symbolom motív srdca, ktorý býval často združený v dvoch – *na dve srcá*, alebo štyroch – *na štyri srcá*.“ [2] V prílohe č. 1 nájdeme najznámejšie čičmianske ornamenty, ktoré sa objavujú na výšivke.

Na tradičnom ľudovom odevu v Čičmanoch nachádzame aj ručne paličkované čipky, ktoré bývali materiálovo aj farebne prispôsobené výšivke. Od roku 1940 sa tieto čipky začali nahrádzať háčkovanými, ktoré ju napodobňovali. [2][8][9]

4.5 Doplnky ľudového odevu

Neoddeliteľnou časťou kroju sú samozrejme doplnky, kde patrila napríklad obuv alebo pokrývka hlavy. Tiež tu patrili mosadzné spony pripnuté na rázporku mužskej košele alebo mosadzné háčiky, ktorými sa zapínali dolné rázporky na gatiach.

4.5.1 Obuv

Obuv je jednou z najstarších súčastí kroja, spoločne pre mužov i ženy. Najstaršia obuv podľa archeologických a archívnych prameňov účelne využívala a spracúvala domáci materiál – kožu, drevo, plátno ovčiu vlnu v podobe pleteniny alebo súkna. Patria sem tzv. *krpce*, druh koženej ovinovacej obuvi, ktorý sa po prvej svetovej vojne prestal používať a pretrvali už len v odevu pastierov ako znak ich zamestnania. Pracovnou obuvou sa stali krpce. Neskorší typ obuvi boli čižmy, ktoré volali „slovenské“ s mäkkou lýtkovo časťou a s bočnými švami.

Mužskú obuv v Čičmanoch tvorili pletené podkolenky tzv. *kopicá*, ktoré sa nosili samostatne alebo slúžili ako tepelná izolácia do kožených krpcev a súkenných papuč, ktoré si omotávali remencami alebo vlnenými šnúrami, tzv. *návlakmi*.

Ženy chodili v teplejšom období bosé alebo si rovnako ako muži obúvali kožené krpce či súkenné papuče okolo kraja zdobené vlnou červenej a zelenej farby. V daždivom počasí si

obúvali plátenné *onuce*. Do nich si obliekali *nohavičky*, tj.vlnené pletené podkolenky siahajúce pod kolená, podobne ako muži *kopicá*. [2] Autorka v knihe *Odetí do krásy*, Jana Kucbeľová [8], spomína aj dámske pančuchy tzv. *štrimfle*, ktoré využívali ako tepelnú izoláciu v chladnejšom období.

Nohavičky aj *kopicá* boli biele s vypletaným vzorom v ich dolnej časti v rovnakom farebom prevedení.

Od tridsiatych rokov 20.storočia, obdobie považované za posledné štádium nosenia kroja, nosili ženy aj továrenské pančuchy a kupované poltopánky.

Obr. č. 20 – Pánske kopicá a krpce

Obr.č.21 – Dámske nohavičky

4.5.2 Účesy a pokrývky hlavy

Muži nosili dlhé po plecia, rozdelené v prostriedku na pútec, niekde sa nad sluchami uväzovali do uzlov, aby nepadali do očí. a až začiatkom 20.storočia sa začali strihať na krátko. Vlasy si mastili slaninou alebo maslom, by sa leskli a držali tvar. Chodili zväčša hladko oholení. Na hlave nosili pletený klobúk, tzv. *širiak* zdobený červenou a žltou vlnou so strapcom. Počas zimného obdobia nosili čierne baranice, ktorých okraj tvoril lem z jahňaciny. [8]

Obr. č. 22 – Pánsky pletený klobúk

U žien sa účesy rozlišovali ich stavom, slobodná alebo vydatá. Slobodné dievčatá si vlasy zapletali do vrkoča z viacerých prameňov alebo dvoch vrkočov. Súčasť svadobného obradu patrilo aj čepčenie, od kedy žena nesmela chodiť bez pokrývky hlavy. [6] Ako uvádzajú autorky Viera Nosáľová a Jarmila Paličková [5], v niektorých krajoch Slovenska musela mať žena toľko čepcov, koľko je v roku nediel.

„Vydaté ženy si česali vlasy na grguľu. Grguľou volali účes i podložku. Podložku tvorili dva plátenné valčeky alebo hrčky veľkosti vajíčka vyplnené vlnou alebo slamou. Valčeky spájali dvoma nerovnako dlhými tkanicami. Vlasy sa rozdelili pútcom na dva pramene. Potom sa na hlavu založila podložka a vlasy sa zakrúcali okolo tkanice a krútené okolo valčekov grgule. Na grguľu sa položil čepiec.“, ako píše o čičmianskych zvykoch autorka v knihe *Odetí do krásy*. [6]

Obr. č. 23 – Žena s grguľami vo vlasoch

Obr. č. 24 – Vydaté ženy s podvikou

Čepiec bol pletený na ihliciach, na ktorý sa založil ešte dlhý ovinovací pás – podviku ozdobenú výšivkou a paličkovanou čipkou. Podviky sa omotávali okolo hlavy tak, že výšivka vzadu visela šikmo dolu a jej vyšívaný koniec prečnieval na pravej strane. Neskôr vystriedali podviky biele ručníky cez pracovné dni. Podvika bola súčasť aj sviatočného a obradového odevu v Čičmanoch. [2]

5. Tkáčstvo

Tkanina je plošná textília, ktorá vzniká vzájomným previazaním dvoch a viac na sebe kolmých sústav nití. Nite sústavy, ktoré prebiehajú po dĺžke tkaniny sa nazývajú osnova a na ňu kolmá sústava sa nazýva útok. Preväzuje vždy minimálne jedna osnova a na ňu kolmý minimálne jeden útok. [10] Spôsob previazania osnovných a útkových sústav môže byť rôzne a nazýva sa väzba tkaniny. Tá je zložená väznými bodmi, miesta prekríženia osnovnej a útkovej nite, ktoré sú osnovné (osnova leží na útku) a útkové (útok leží na osnove).

Archeologické vykopávky dokazujú, že znalosť výroby tkania je stará skoro ako ľudstvo samo a princíp tvorby tkania bol známy už v 2. storočí pr. n. l. Prvé ručné stavy zostrojili 14. storočí, pretože dovtedy sa používali iba primitívne tkáčske stavy, no postupom času sa s poznatkami zdokonaľovali a v stredoveku už mali svoju organizáciu, kedy boli zakladané tkáčske cechy.

Významným medzníkom v histórii tkania je vynájdenie lietajúceho člunku v 18. storočí v Anglicku, ktorý prispel k zefektívneniu zanášania útku a vytvoril predpoklad nahradenia manuálneho stavu mechanickým, ktorý využíval určitý typ pohonu namiesto ľudskej sily. Jeho automatizácie sa dočkali v druhej polovici 19. storočia spolu so zariadením pre samočinné zásoby útku. [10]

Po druhej svetovej vojne sa začali zavádzať stroje s rýchlejších výkonom, čo znamenalo vymeniť dovtedy používaný člnok, ktorý nebolo možné použiť na priemyselnú výrobu a taktiež mal malú zásobu nití na útkovej cievke, za iný zanášač v podobe škripca, ihly, či trysky (vzduch, voda). Tieto zanášače však nenesú celú zásobu útku a po zanesení, ktorý sa z cievky odvinie, je daná dĺžka odstrihnutá, a tak vznikajú nepravé kraje. Jedným z riešení tohto problému je použitie perlinkovej väzby. [11]

Zmeny sa netýkali len strojov, ale aj materiálov, kedy sa okrem klasických prírodných surovín ako ľan, konope, vlna, bavlna, sa čoraz viac začali spracovávať aj chemické materiály z prírodných (napr. viskózový hodváb) a syntetických polymérov (napr. polyamidové, polyesterové). Ich využívanie a uplatňovanie vyžaduje zmeny v technologických postupoch a používanie pomocných prostriedkov s iným nastavením stroja. [10]

Výroba tkania sa všeobecne rozdeľuje na tri časti – príprava materiálu na tkanie, samotné tkanie na tkacích strojoch a záverečné práce (tj. po odobratí z krosien, či stroja sa tkaniny váži, čistí, vyšívá, klasifikuje a adjustuje). [10]

5.1 Tkáčske stroje

Tkáčske stroje sa rozdeľujú na niekoľko kategórií. Podľa prešľupného zariadenia na listové alebo žakárové. Ďalej sa delia podľa zanášača útku na člunkové, škripcové, ihlové, tryskové. Tiež sa môžu deliť aj podľa počtu osnov na jedno alebo viac osnovné stroje.

Čo sa týka súčasti stroja, tie hlavné majú všetky tkáčske stroje rovnaké. Patria sem: osnovný vál, osnovná svorka, krížové činky, brdo (listové, žakárové), ktoré vytvára prešľup, bidlo s tkáčskym brdom, útok (na cívečnici alebo v člunku), prsník, tkanivový valec s tkaninou. [12]

Rozdiel medzi listovým a žakárovým strojom je možnosť vzorovania. Listový dostal názov od slova list, ktorý predstavuje rám obsahujúci nitienky. Listové brdo predstavuje sústavu listov inštalovanú na tkáčskom stroji a počet listov určuje maximálny počet rôzne viazaných osnovných nití v tkanine a tým aj možnosti vzorovania. Používa sa predovšetkým pre tkanie menších stried väzieb, vzorovanie možno obohatiť pomocou farieb, návodov do listov a návodov do tkáčskeho brda. [12]

Program pre väzbu možno preniesť na kartové pásy, ktoré sú súčasťou listového alebo žakárového stroja. Do kariet sa vytĺkajú dierky podľa požadovanej väzby, ktoré slúžia pre zdvih listov alebo zdvižných šnúr a plné pole pre sťah. [11] Následne nastane pohyb platiny podľa čítacieho mechanizmu. Vývojom sa tento mechanizmu zdokonalil až do dnešnej podoby riadeného listového a žakárového stroja, kedy sa väzby vytvárajú v príslušných programoch.

5.2 Žakárové ústrojenstvo

Svoje meno dostali tieto stroje po ich vynálezcovi J. M. Jacquarda, ktorý bol francúzsky tkáč a vynálezca pracujúci v odvetví tkáčstva už od detstva. Neskôr sa zaoberal konštrukciou tkáčskych strojov, kým sa mu nepodarilo vytvoriť nový mechanizmus, kde bola každá nitienka ovládaná samostatne. Práve vďaka tomuto zariadeniu je možné vytvárať na tkanine veľké figuratívne vzory dosiahnuté kombináciou efektov. Žakárový stroj bol riadený kartami, ktoré poznali už pred tým, ale Jaquard tento mechanizmus zdokonalil, tak aby bolo možné ho použiť takmer na akomkoľvek stroji. Týmto meno – žakár sa dnes označujú všetky mechanizmy na tkáčskych alebo pletacích strojoch, u ktorých je možné riadiť pohyb jednotlivých nití. [13]

Prispôsobovaním sa priemyselnej výrobe sa od tej doby zdokonalil do dnešnej podoby, kedy sú plne mechanizované žakárové stroje ovládané počítačom. Pôvodný systém a princíp sa zachoval, no stroj a jeho súčasti sú vyrobené z kvalitnejších a trvanlivejších materiálov.

V mojej práci som sa rozhodla pre tvorbu dvojútkovej žakárovej tkaniny, vzhľadom na väčšie možnosti vzorovania (farebného). K tomu som využila tkanie pomocou žakárového ihlového stroja značky SOMET s elektronickým žakárovým prešlupným zariadením Stäubli so vzorovou striedou 1200 rôzne preväzujúcich osnovných nití. Tým je daná veľkosť raportu (vzoru, ktorý sa v tkanine opakuje). V smere útku môžeme veľkosť vzoru ľubovoľne meniť podľa vyhovujúceho počtu vzhľadom na tkaný vzor. Ako som spomenula vyššie, v žakárovom stroji je každá nitienka ovládaná samostatne pomocou zdvižných šnúr, ktoré sú pripevnené na platine, ktorá následne pohybuje nitienkami. Platiny sú usporiadané v skrini žakárového prešlupného mechanizmu, ktorá je upevnená nad tkáčskym strojom. [12] Zdvižné šnúry sú navedené v určitom poradí do radnice (drevená alebo plastová doska s otvormi), ktorá zaisťuje taktiež poradie nitienok. Samotné vzory sa pripravujú v počítačovom programe a vďaka externým úložiskám sa prenesú do stroja. Najvýznamnejšou výhodou tohto stroja sú široké väzbové možnosti. [12]

Obr. č. 25 – Tkáčsky stroj SOMET s elektronickým žakárovým prešlupným zariadením Stäubli

5.3 Vzorovanie tkanín

Tkaniny možno vzorovať dvoma spôsobmi, farebne a väzbami. Bohatým väzbovým vzorovaním sa vyznačujú najmä žakárové tkaniny. Farebne zas možno vzorovať ako v osnove, tak v útku alebo v oboch sústavách. Pri vzorovaní tkanín je veľmi dôležité správne zvolenie väzieb, ktoré následne ovplyvňujú vlastnosti hotovej tkaniny. Je preto potrebné prihliadať na materiál, ktorý je použitý, parametre a dostavu stroja, na ktorom sa tká.

Väzby všeobecne rozdeľujeme na základné – plátno, keper, atlas, z ktorých následne vznikajú ich odvodeniny a väzby špeciálne.

Plátňová väzba je najjednoduchšou a najpoužívanejšia väzba. Tiež má najväčšiu hustotu previazania a najmenšiu striedu. Typické je pre ňu striedanie osnovnej a útkovej nite vďaka čomu vytvára obojstranný efekt na tkanine. Má najmenšiu dostavu a spotrebu materiálu, čo je výhodné pre výrobcu, ako aj pre zákazníka a spotrebiteľa. Tká sa najčastejšie na listovom tkáčskom stroji vybavenom párnym počtom listov. Každá nedokonalosť previazania či hrúbka nite sa výrazne prejaví na zhoršení akosti tkaniny. Najmenšou plátňovou väzbou je dvojitá väzba. Tkaniny s touto väzbou sa využívajú na posteľnú bielizeň, šatové a oblekové tkaniny, ale aj bytové textilie a módne doplnky. [14] Odvodeniny plátňovej väzby vznikajú rozšírením väzbových bodov na viaceré osnovné a útkové nite –ripsy, alebo súčasne v smere osnovy aj útku - panama. Väčšinou sú obojstranné a majú mierne zväčšenú dostavu oproti základnej plátňovej väzbe.[14]

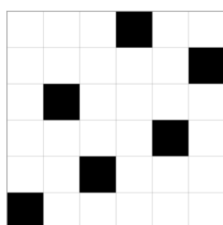
Obr. č. 26 – Plátňová väzba

Keprová väzba je charakteristická diagonálnym riadkovaním v smere uhlopriečky s osnovným alebo útkovým efektom. Môžu byť pravého alebo ľavého smeru. Vzniká tak, že väzbový bod na ďalšej osnovnej alebo útkovej niti je posunutý šikmo o jednu niť, a tým sa dotýkajú iba rohov. Najmenšou keprovou väzbou je trojitá väzba. Základné keprové väzby sa využívajú na džínsovinu, podšívky a tkaniny pre pracovné odevy. [14] Odvodeniny tejto väzby vznikajú pridaním ďalších väzbových bodov, či zmenou smeru a uhlu riadkovania. Niekedy majú dvojnásobnú až viacnásobnú striedu, ako keper, z ktorého odvodená väzba vychádza. Patria sem hrotové, krížové kepry apod. Odvodené väzby od kepru vznikajú tiež tak, že sa základné body postupne zosilňujú, a tým vznikajú tieňované kepry. [14]

Obr. č. 27 – Keprová väzba

Atlasová väzba je vyznačovaná leskom, ktorý je spôsobený väzbou, hladkým povrchom a nevýrazným šikmým riadkovaním rôzneho sklonu. Väzbové body sa nesmú navzájom dotýkať. Väzby sú útkové a osnovné a majú väčšiu dostavu ako keprové. Používajú sa na tkaniny podšívkové, pyžamové, šatové a iné. [14] Odvozené väzby od atlasovej vznikajú zosilnením, čím dochádza k porušeniu pravidla, že sa body nesmú navzájom dotýkať alebo zostavením novej väzby podľa zásad tvorby atlasovej väzby. Rozdeľujú sa na nepravidelné, zosilnené, priradzované a tieňované atlasy. [14]

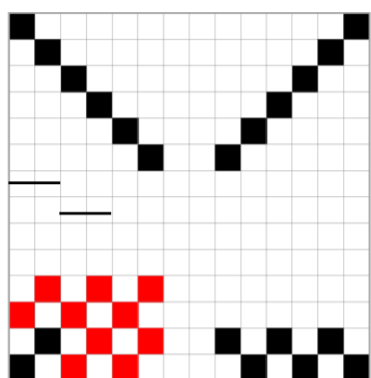

Obr. č. 29 – Atlasová väzba

Poslednou skupinou väzieb sú špeciálne väzby, ktoré nevychádzajú zo základných väzieb. Sú to napríklad kanava, vafle, krep, štruk apod.

Vhodnou kombináciou farieb a väzieb možno vytvárať typické drobné motívy v podobe kohútej stopy, rajé, pepito a iné.

Jedným zo spôsobov zobrazenia previazania tkaniny je technická vzornica, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou výrobného predpisu tkaniny a tiež vyjadruje väzbové vzorovanie tkaniny, je predpisom pre návlek nití do nitienok a zobrazuje dispozície na ovládanie nitienok pomocou listového stroja. [14]

Obr. č. 30 – Technická vzornica

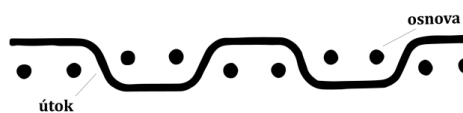

Obr. č. 31 – Popis technickej vzornice

Ďalším zo spôsobov znázornenia previazania tkaniny je rez tkaninou, ktorý poznáme pozdĺžny a priečny. Pozdĺžny rez sa vedie v smere osnovných nití ako neprerušované čiary a ako krúžky zakresľujeme útkové nite. Pri priečnom reze tkaninou je to presne naopak. Tento spôsob je vhodný predovšetkým pre znázornenie previazovania žakárových tkanín a väzbových techník, ako sú viacútkové, viacosnovné alebo viacnásobné. [14]

Obr. č. 32 – Pozdĺžny rez tkaninou

Obr. č. 33 – Priečny rez tkaninou

5.4 Dvojútková žakárová tkanina

Okrem jednoduchej žakárovej tkaniny, ktorá sa skladá z jednej osnovy a jedného útku, existujú aj viacútkové, viacosnovné alebo viacnásobné. V jednoduchej sa strieda vzorovanie osnovy a jedného útku, kde pri viacútkovej je možností viacero. Pre túto prácu som si zvolila tvorbu dvojútkovej žakárovej tkaniny pre rozšírené možnosti vzorovania a farebnosti.

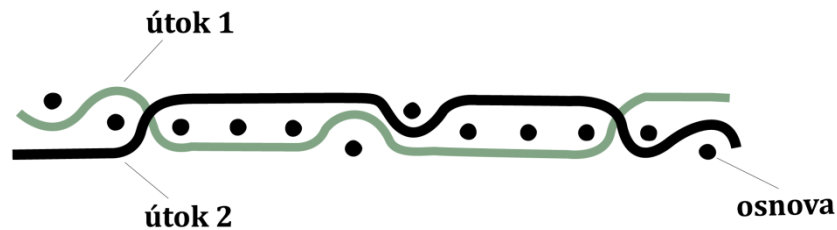
Ako už z názvu vyplýva, táto tkanina sa skladá z jednej osnovy a dvoch útkov, kde útkové nite ležia nad sebou. Pri dvojútkovej tkanine sa rozlišuje vrchný a spodný útok. Vrebný ma väčšinou útkovú väzbu, aby vzoroval na líci a spodný osnovnú, aby vzoroval na rube.

Pri viacútkovej tkanine môžu vzorovať napr. všetky útky alebo iba jeden, kedy nastáva efekt tzv. pozitív – negatív a ostatné útky figurujú iba ako výplňové a sú v obojstranných väzbách.

Pri voľbe väzieb útkov, ktoré majú ležať nad sebou, je potrebné dbať na to, aby sa navzájom nekrižili a neležali vedľa seba, ale nad sebou.

Na rozdiel od výroby jednoduchej tkaniny, kde dochádza k odťahu za každým zatkaným útkom, pri viacútkovej je to až po zatkaní všetkých útkov, ktoré majú ležať nad sebou. Pri dvojútkovej tkanine teda po dvoch útkoch, pri trojútkovej po troch atď.

Cieľom výroby dvojútkovej tkaniny je jej spevnenie, zväčšenie izolačnej schopnosti či mäkkosti, prípadne zaistenie odlišného spôsobu vzorovania. [14]

Obr. č. 33– Rez dvojútkovou tkaninou

6. Praktická časť

Hlavným stavebným kameňom tejto bakalárskej práce bolo vytvorenie kolekcie textílií na základe inšpirácie z čičmianskych ornamentov na krojoch a ich následné prenesenie do žakárovkej tkaniny.

6.1 Inšpirácia

Spôčiatku som sa chcela zamerať na slovenský kraj a jeho vzory vo všeobecnosti, no pri hľadaní inšpirácií a skúmaní do hĺbky, sa ukázalo, že každý región sa od seba príliš líši. Táto práca je inšpirovaná Čičmianskym krojom najmä preto, že je to jeden z najznámejších na Slovensku. Čičmianske kroje na mňa zapôsobili svojou jedinečnosťou a typickými ornamentmi, ktoré sú medzi sebou vzájomne poprepájané a vytvárajú rôzne ďalšie vzory. Vo vzoroch sa využívajú geometrické tvary, ku ktorým mám ja veľmi blízko.

V dnešnej dobe sú tiež veľmi populárne, pretože sa stali súčasťou rôznych turistických suvenírov a figurujú ako niečo „typické slovenské“.

Inšpiráciu vzorov som čerpala najmä v knihe od Lenky Zúbekovej *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. [2] Jednotlivé ornamente sú v knihe rozkreslené, pomenované a následne aj využité na krojoch. Všetky ornamente z knihy obsahuje príloha č. 1.

Medzi najznámejšie patria určite baranie *rošky*, *na pohárce*, *na pánence*, *srcko* a mnoho ďalších. Pre túto bakalársku prácu som zvolila ako inšpiráciu jeden z najpoužívanejších ornamentov - *srcko* (Obr. č. 34), ktoré má tvar srdca a rôzne sa spája. Vytvára tak ďalšie kompozície ktoré sa nazývajú *spájané srcká*, *štyri srcká*, či *polsrcko*.

Obr. č. 34 – Ornamet srcko

6.2 Škála použitých farieb

Pri výbere farieb pre finálne vzorky tkanín bolo potrebné prihliadať nielen na dosiahnutie požadovaného vzorovania, ale aj na ich množstvo a kvalitu, ktoré bolo dostupné na tkáčovni. Pri skúškach tiež došlo k vyradeniu niektorých farieb z dôvodu neustále prietru útku pri tkaní (z dôvodu degradácie materiálu). Výsledná škála použitých farieb sa skladá zo zemitých odtieňov, ako aj žltej a vínovej farby, ktoré mali niesť dušu pôvodných farieb výšiviek, no s nádychom moderného štýlu.

Osnova:

biela – polyester 78 dtex, lesklá

Útok:

maslová – polyester 110 dtex, lesklá

žltá - polyester 110 dtex, lesklá

běžovozlatá - polyester 110 dtex, lesklá

hnedá - polyester 110 dtex, matná

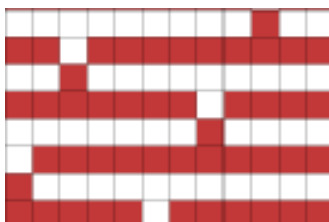
vínová - polyester 110 dtex, matná

6.3 Väzby tkanín

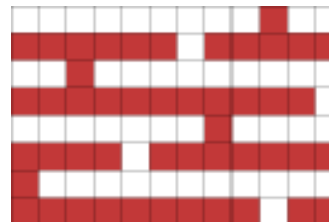
Medzi najčastejšie využívané väzby v žakárových tkaninách sú tie atlasové najmä vďaka ich dobrému previazaniu v kontúrach tvarov. V minulosti sa vzory po navrhnutí kreslili na vzornicový papier (rastrový papier). Podľa neho sa následne vytýkali karty (program pre väzbu). V súčasnej dobe sa vytvára väzba pomocou softvéru a elektronický prenos dát do žakárového stroja.

Všetky vybrané vzory sú utkané ako dvojútkové tkaniny. Táto väzbová technika umožňuje vytvárať zaujímavé farebné efekty. Pre správne vytkanie vzoru sa musia zvoliť väzby tak, aby boli deliteľné počtom vzorových plátin bez zvyšku. Pre každý zo vzorov som volila počet útkov v striede väzby tak, aby bol deliteľný 10 aj 12. Tým som zabezpečila správnu konštrukciu tkaniny a zároveň mala istotu, že môžem využiť ako desaťväznú tak aj dvanásťväznú väzbu. Desaťväzná sú vhodnejšie pre vzory, ktoré majú menej zaplnenú plochu vzorom (viac pôdy). Nakoniec som sa rozhodla iba pre dvanásťväznú, pre časté striedanie kontúr (vzorov).

Pri tvorbe dvojútkových väzieb je potrebné tiež dbať na správne prekrytie väzných bodov, aby sa útky pod seba mohli posunúť. Preto sa väzba druhého útku posúva o dva až tri body.

Obr. č. 35 - Väzba bez posunu väzných bodov

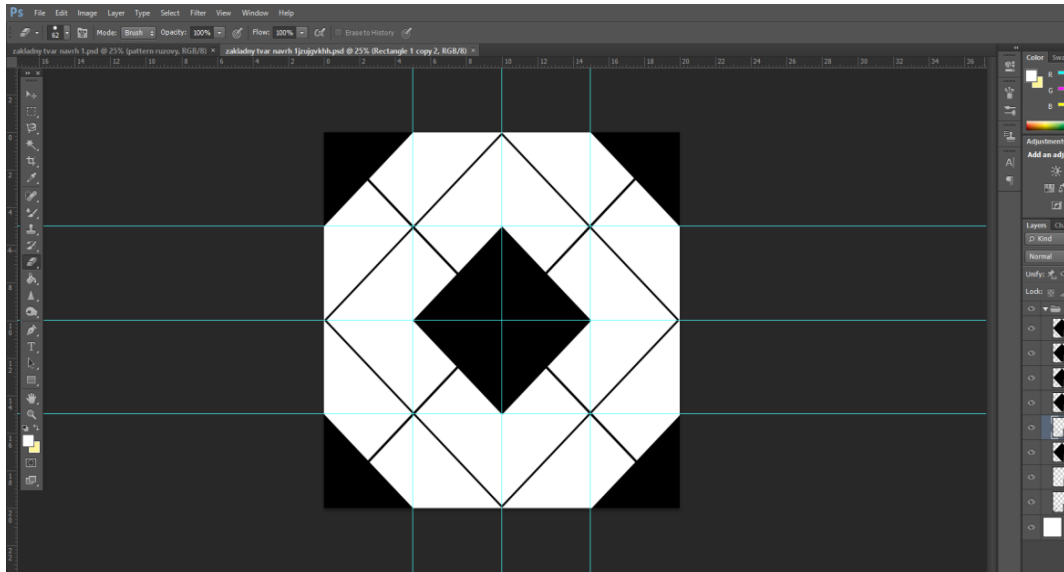
Obr. č. 36 – Väzba s posunom väzných bodov

V mojej práci som nevyužívala som len atlasové, ale aj keprové väzby, ktoré som rôzne zosilňovala, a tým vytvorila diagonály podľa pôvodných ručne kreslených návrhov. Boli prevažne v útkových efektoch, požadované diagonály vytvorila osnova.

6.4 Tvorba vzorov

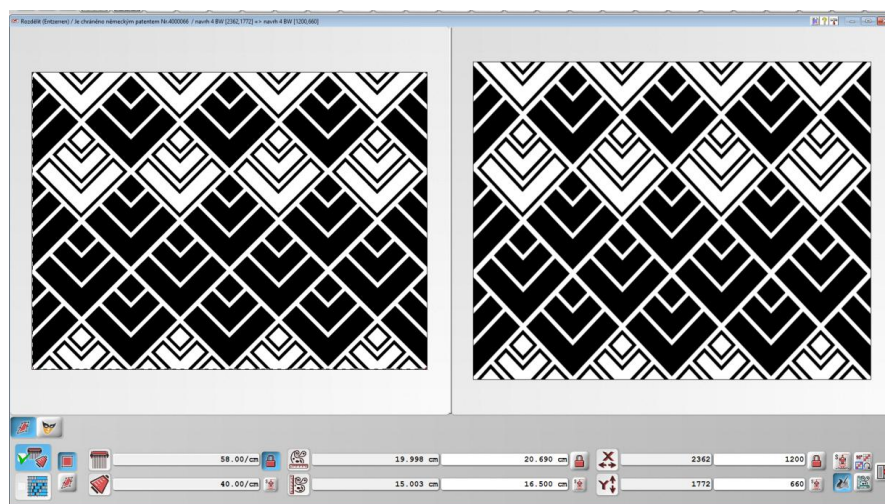
Najprv som sa snažila rozpracovať viacero návrhov, čo najviac hĺbky, pre väčšie možnosti výberu. Využila som zmenu kompozície, veľkosti, skladala a vytvárala nové spojenie medzi nimi. V prvotných návrhoch som sa úplne nezameriavala na farbu, ale skôr na celkovú kompozíciu, prípadne zmeny tieňovania a väzby.

Vybraté návrhy som spracovávala do digitálnej podoby v kombinácii programov Photoshop a Illustrator od firmy Adobe. V týchto programoch som využívala najmä funkcie tvorby geometrických tvarov a čiar. Následne som menila veľkosti a farby, aby som docielila vzor, ktorý bol kreslený ručne. Na prvý pohľad to možno vyzeralo všetko rovnomerne, no pri digitálnom spracovaní takýchto vzorov je dôležitý každý bod – pixel, preto bolo potrebné si nastaviť pravítka a prácu si vždy približovať a odďaľovať, aby bolo možné posunúť tvary pre ich správnu nadväznosť. (Ďalšie prvotné návrhy obsahuje príloha č. 2.)

Obr. č. 37 - Pravítka pri práci v programe Photoshop

Súbory boli uložené vo formáte jpg, aby bolo možné ich následne spracovanie v programe DesignScope victor pre priemyslovú výrobu. V tomto programe nemeckej firmy EAT je možno vytvoriť nový vzor alebo použiť návrh vo forme už existujúceho obrázku v bitmapovom formáte. Pre niekoho by bola pravdepodobne rýchlejšia metóda vytvárania vzorov priamo v tomto programe, no pre mňa osobne bolo vyhovujúcejšie pracovať v programoch od firmy Adobe, nakoľko som na ne a ich nástroje zvyknutá.

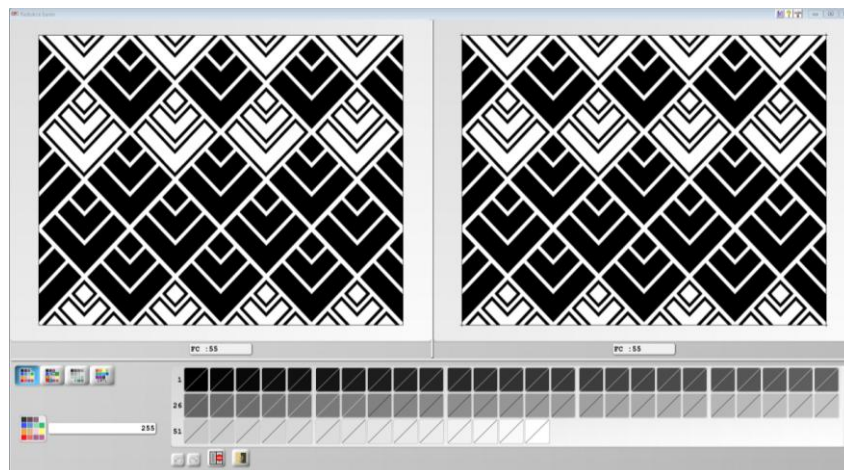
Obr. č. 38 - EAT DesignScope victor, nastavenie parametrov

Pri každom z vybraných vzorov, som si ako po vložení do programu DesignScope victor nastavila parametre. Je to prvá a zároveň najdôležitejšia funkcia programu, kde sa nastavuje dostava osnovy a útku, počet vzorových plátin a veľkosť vzoru. Veľkosť vzoru ovplyvňuje najmä dostava osnovy a počet plátin, preto si môže vytvoriť vzor, ktorý bude na celý raport stroja (v našom prípade približne 20 cm), ale tiež ho môžeme zmenšiť na polovicu, či tretinu...

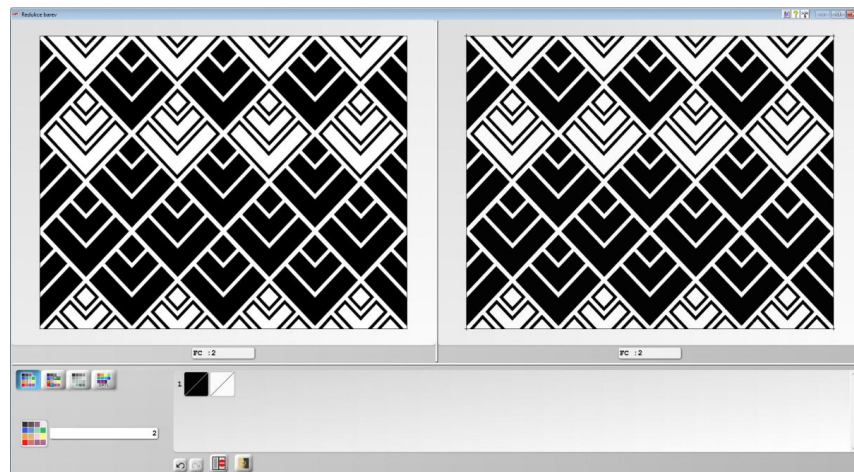
Počet útkov som si následne doočítala a zvolila šikový počet, ktorý sedel na vzor, tak aby ho nezdeformoval a bol tiež deliteľný 10 a 12, nakoľko som chcela využívať 10 a 12 väzné väzby.

Je dôležité tiež spomenúť, že som každý vzor vytvorila iba v čierno bielej verzii, aby sa mi jednoduchšie pracovalo v systéme EAT a uľahčila si prácu pri čistení kontúr.

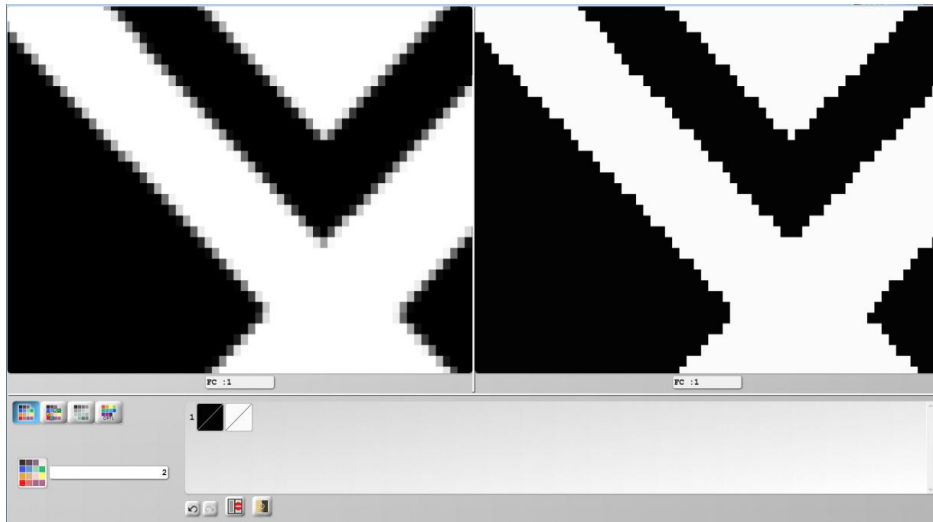
Po nastavení správnych parametrov nasledovala redukcia farieb, kde sa zabezpečí limitovanie farieb na požadovaný počet pre vzorovanie, ktorý je potrebný pre daný vzor. Spočiatku ukazovala 255 odtieňov bielej až čiernej. Ako náhle som, ale zadala 2, kontúry sa vyčistili a ostala iba dve farby - čierna a biela.

Obr. č. 39 - EAT DesignScope vector, redukcia farieb

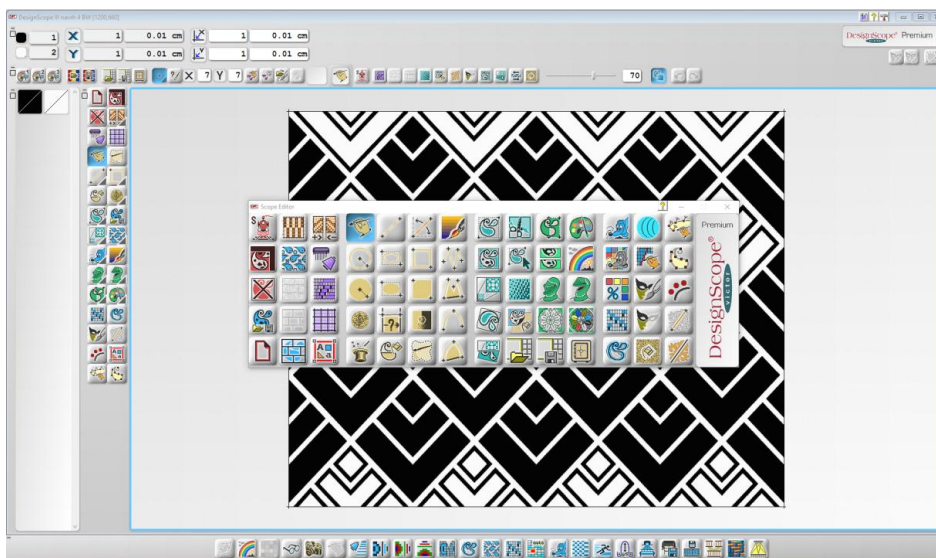

Obr. č. 40 - EAT DesignScope vector, redukcia farieb

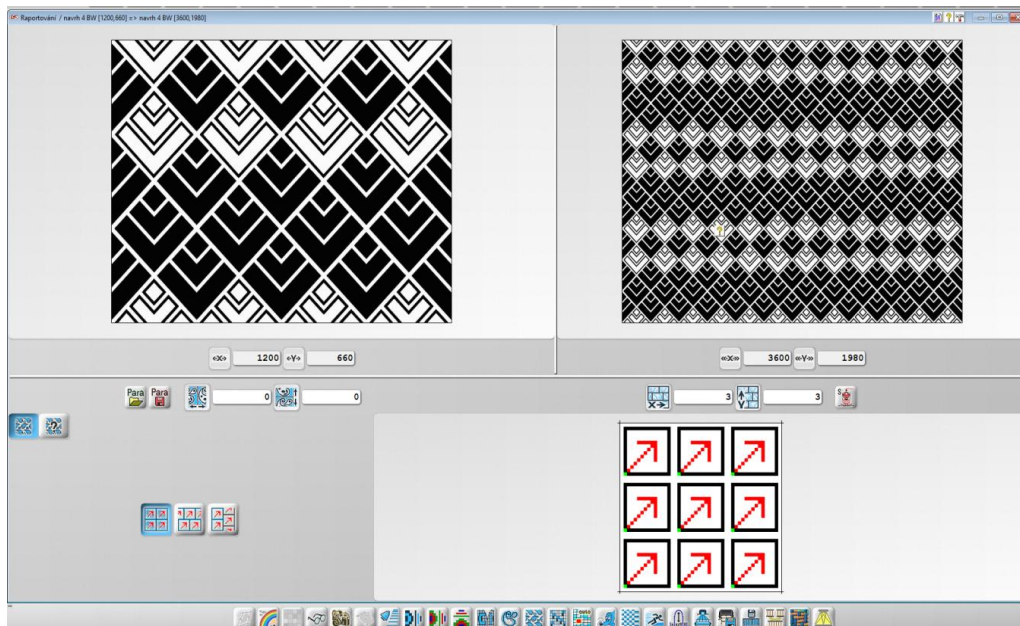

Obr. č. 41 - EAT DesignScope vector, redukcia farieb, vyčistené kontúry

Každý z vybraných vzorov mal určité úpravy vo funkcii ručného maľovania, ktorá podľa správneho postupu nasleduje. Táto funkcia obsahuje mnoho nástrojov ako ceruzka, tvorba geometrických tvarov, výplň farbou, krivka až po pridávanie či chránenie farby, ktoré s úpravou vzoru môžu značne uľahčiť prácu. Súčasne s funkciou maľovania možno použiť funkciu raportu, ktorou nastavíme opakovanie vzoru. Môžeme vzor posúvať, otáčať apod. V tejto funkcii nemôžeme prekročiť počet vzorových platín, ktoré máme na stroji, aby ho bolo možné vytkať. Preto sa v tejto funkcii väčšinou spracovávajú vzory, ktoré sú nastavené na polovičnú alebo menšiu striedu.

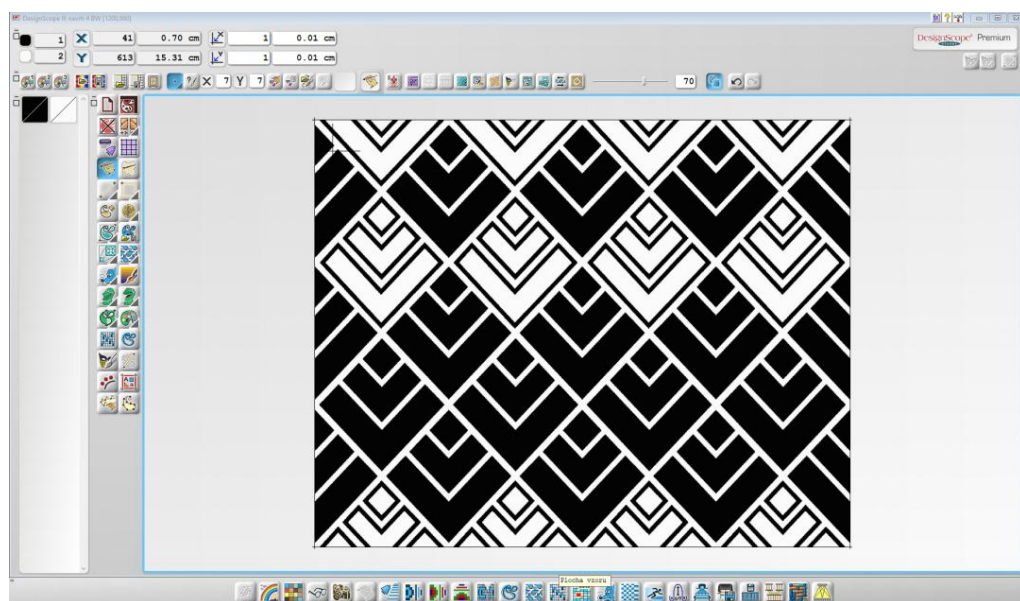

Obr. č. 42 - EAT DesignScope vector, funkcia ručného maľovania

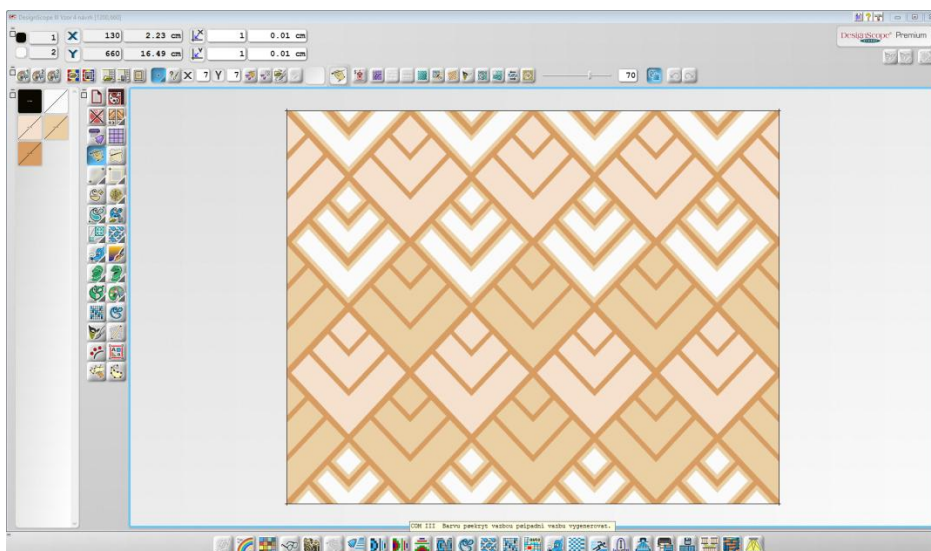

Obr. č. 43 - EAT DesignScope victor, ukážka plného raportu (9 stried)

V mojom prípade som vzory nastavila podľa daných parametrov v čiernobielej verzii a ako prvé zvolila raport, uložila a znova nastavila už zraportovaný vzor, ktorý som vyčistila v ručnom maľovaní. Ak by som tak učinila až po vyčistení prvotného vzoru, prekročila by som počet vzorových platín a musela znovu v prvej funkcii nastaviť parametre. Vtedy by bolo veľmi pravdepodobné, že sa vzor a všetky kontúry zdeformujú a celá úprava by bola zbytočná. Pri čistení som dbala na správnu nadväznosť vzorov a vyvarovala sa jednobodovým linkám, ktoré predstavujú v tkanine jeden väzbový bod a vo finále môžu vyzerat' a pôsobiť ako chyba. Pri zosilnení línií som tiež dbala na rovnakú hrúbku, aby sa nevytvorili nepravidelné obrazce.

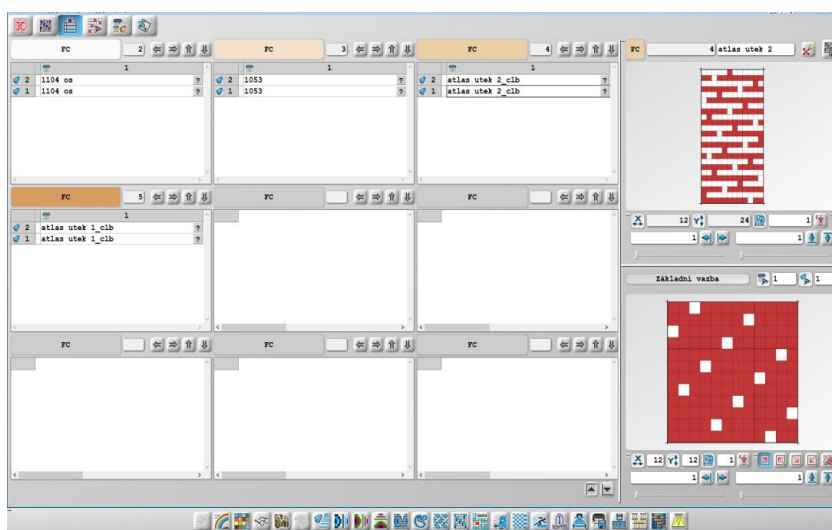

Obr. č. 44 - EAT DesignScope victor, zmena farieb

Obr. č. 45 - EAT DesignScope victor, zmena farieb

Následne som si rozšírila počet farieb pre jednotlivé vzory, ktoré ale v tomto programe figurujú iba ako technické. Každá z nich je neskôr nahradená väzbou. Pri každej úprave som si vzor skopírovala do hornej lišty a uložila novú verziu, aby som sa k nej mohla neskôr vrátiť. Celková úprava vzoru sa tak stáva náročným a zdĺhavým procesom.

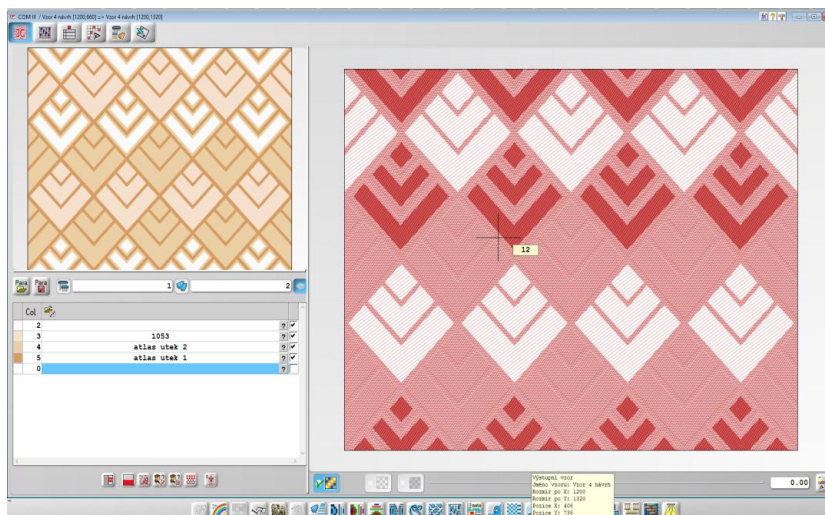
Obr. č. 46 - EAT DesignScope victor, voľba väzieb

Po zvolení reportu a vyčistení kontúr som prešla na funkciu „naplnenia väzbami“, kde sa jednotlivé technické farby nahrádzajú väzbami, aby vznikol požadovaný efekt vzorovania. Väzby je možné vytvárať vlastné, alebo použiť už vytvorené a uložené v programe. V tejto bakalárskej práci som zvolila vzorovanie oboma útkami rozdielnych farieb.

V prvom kroku funkcie nastavení väzieb je potrebné zadať počet osnov a útkov v našom prípade jedna a dva. Ako je vyššie uvedené, každá technická farba predstavuje väzbu, preto bolo dôležité vedieť ako budú jednotlivé útky, prípadne osnova, vzorovať už pri ručnom maľovaní a podľa toho nastavovať aj farby.

Tiež je potrebné uvedomiť si, aký útok je v ktorom podávači, pretože to môže zmeniť ako výsledný vzhľad vzoru, tak aj tkaniny. Zvolené väzbové kombinácie a väzbovú vzornicu som uložila, nakoľko sú dôležité pre tkanie na danom tkáčskom stroji.

Po vložení väzieb sa do stroja vkladajú parametre stroja a väzby v krajoch.

Obr. č. 47 - EAT DesignScope victor, väzbová vzornica

6.5 Realizácia vzorov

Na realizáciu návrhov vzorov som využívala už vyššie spomenutý program DesignScope victor. Tento program je možné využívať v počítačovej učebni EAT na Katedre designu FT TUL, ale rovnako tak mi bol sprístupnený vzdialený prístup.

Najprv som tkala skúšky väzieb a farieb, zhodnotila som, čo sa pre ktorý vzor hodí a vyzereá dobre, a nakoniec realizovala štyri finálne dezény v rôznych farebných variantoch. (Všetky vytkané vzorky v prílohe č.3)

Na vytkanie vzorov som využila ihlový tkací stroj SOMET s elektronickým žakárovým prešľupným zariadením Stäubli, ktorý je dostupný na tkáčovni Katedry technológií a štruktúr FT TUL.

Parametre stroja:

počet plátin pre vzor: 1200

číslo tkáčskeho brda: 145

návod do zubov: 4 nite

paprsková šírka: 152,5 cm

Parametre polyesterovej tkaniny:

dostava osnovy: 58 nití/cm

dostava útku: 40 nití/cm

celkový počet nití v tkanine: 8848 nití

materiál osnovní priadze: 100% PESH

materiál útkovej priadze: 100% PESH

jemnosť osnovnej priadze: 78 dtex jemnosť

útkovej priadze: 110 dtex

šírka tkaniny: 140 cm

6.5.1 Vzor 1

Prvý z vybraných vzorov vychádzal z kompozície ornamentu *štyri srcká*, ktorý vytvára prekřížený kosoštvorec. Tento tvar som ponechala, no do tvarov každého *srcka* som zvolila jednoduchšiu výplň. Taktiež som ponechala kosoštvorec v strede.

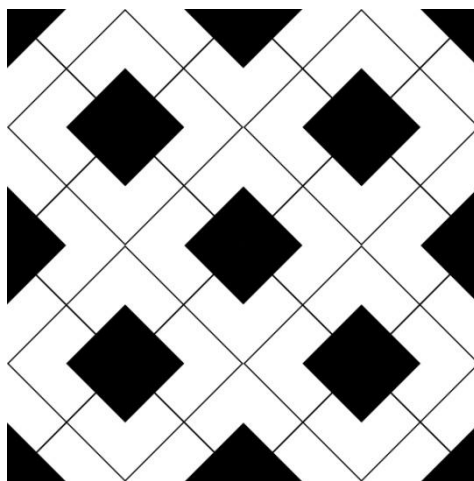

Obr. č. 48 - Ornament na výšivke, *štyri srcká*

Obr. č. 49 – Vzor 1, ručne nakreslený návrh

Digitálnu verziu tohto vzoru som vytvorila v programe Photoshop, kde som daný vzor nakreslila v jeho „nahej forme“, tzn. bez výplní pomocou nástrojov geometrických tvarov a línií. Vedela som, že bude jednoduchšie, ak vzor nechám v čiernej a bielej podobe bez výplní pre jednoduchšie spracovanie v programe DesignScope victor.

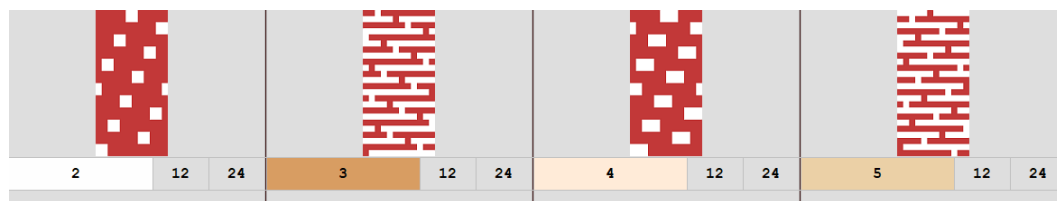
Obr. č. 50 – Vzor 1, digitálna podoba bez výplní

Úprava tohto vzoru bola mierne problematická, nakoľko som po zvolení raportu zistila, že kontúry nie sú dost' silné, tak ich bolo potrebné urobiť hrubšie. Pomerne dost' času tiež zabralo čistenie jednobodových línií a kontúr, aby sa to správne vytkalo. Na miest výplní, som použila farby, ktoré sa neskôr nahradili väzbami, a tým som docielila podobné vzorovanie ako pri prvotnom návrhu.

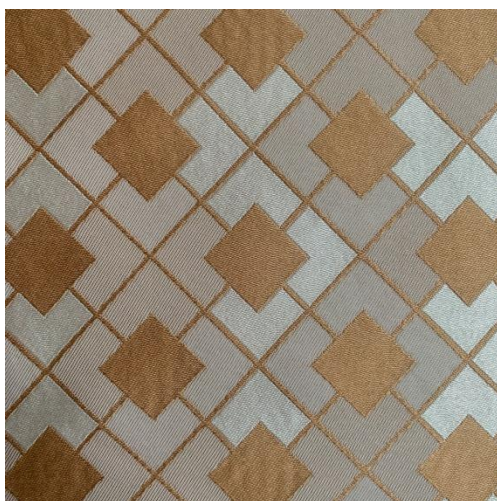
Obr. č. 51 – Vzor 1 v technických farbách

Pre tento vzor som vytvorila dve varianty desaťväzných väzbových kombinácií a pri skúšobnom tkaní vybrala jeden, ktorý sa finálne vytkal v piatich rôznych variantoch.

Obr. č. 52 – Väzby pre vzor 1

Na miest výplní, som použila väzby, ktorými som docielila podobné vzorovanie ako pri prvotnom návrhu. Na mieste diagonál so zvolila keper a v ostatných dvoch výplniach väzby, ktoré vytvorili farebné žihanie.

Obr. č. 53 – Finálny vzor 1, tkanina, líčna strana

Obr. č. 54 – Finálny vzor 1, tkanina, rubná strana

6.5.2 Vzor 2

Ďalší zo vzorov bol inšpirovaný ornamentom na výšivke, ktorý sa nazýva *dve srcká*. Znova som zamenila výplne v tvare srdca za jednoduchšie a kombinovala prázdne výplne s diagonálami, tak aby sa neopakovali. Vzor sa tak skladá z troch podobných elementov, kde sú zachované pôvodné tvary *srcka*.

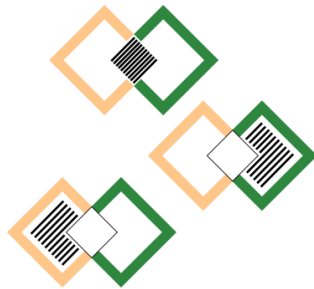
Obr. č. 55 - Ornament na výšivke, *dve srcká*

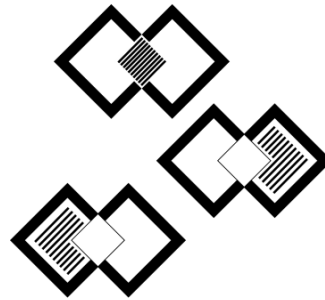
Obr. č. 56 – Vzor 2, ručne nakreslený návrh

Digitálne spracovanie vzorov, nebolo až také zložité, ako pri prvom vzore. Použila som rovnaké nástroje v programe Photoshop a dbala na správne rozmiestnenie.

Síce som pre tento vzor najprv vytvorila farebnú verziu, rovnako tak aj čiernobielu.

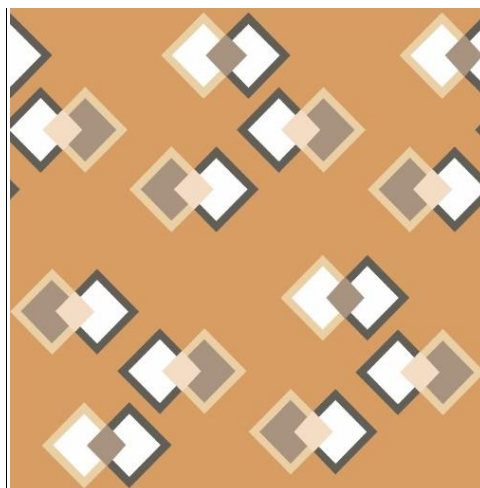

Obr. č. 57 – Vzor 2, digitálna verzia farebne

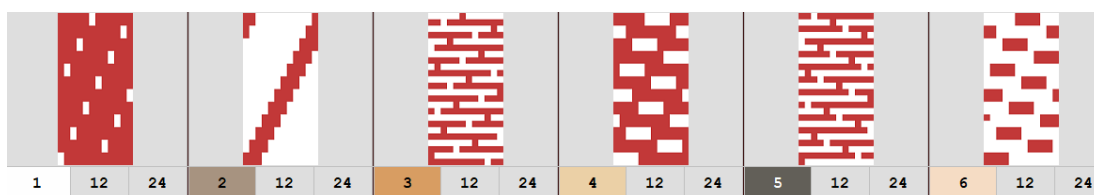
Obr. č. 58 – Vzor 2, digitálna verzia čiernobielo

Do programu DesignScope vector som vložila čiernobielu verziu, kvôli jednoduchšiemu spracovaniu a nastavila parametre. Prešla k redukcii farieb, zvolila raport, znova uložila a až potom prešla k samotnej funkcii ručného maľovania. Skontrolovala a vyčistila kontúry, odstránila jednobodové línie a následne pridala ďalšie farby, aby som premaľovala plochy, kde sa chcela meniť väzbu. Po zhodnotení som výplne s diagonálami zamenila za samostatnú farbu, nakoľko by kontúry neboli dosť silné a mohlo pri tkaní dôjsť k prietruhú nití. Túto farbu som zamenila za zosilnenú keprovú väzbu, ktorá vytvorila požadované diagonály podľa prvotného návrhu. Do statných plôch som zvolila atlasové väzby a vytvorila dve väzbové kombinácie s desaťväznými väzbami pre tento vzor.

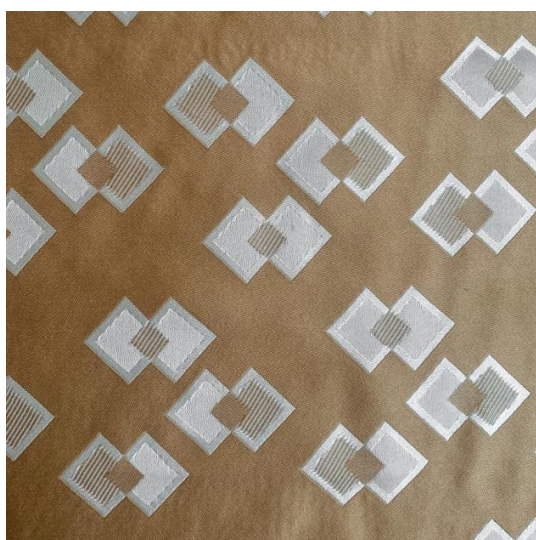
Obr. č. 59 – Vzor 2 v technických farbách

Po skúškach a zhodnotení som finálne vzorky utkala iba v jednej väzbovej kombinácii v piatich farebných variantoch.

Obr. č. 60 – finálne väzby pre vzor 2

Na miest výplní, som použila väzby, ktorými som docielila podobné vzorovanie ako pri prvotnom návrhu. Na mieste diagonál so zvolila keper a v ostatných dvoch výplniach väzby, ktoré opäť vytvorili farebné žihanie.

Obr. č. 61 – Finálny vzor 2, tkanina, líčna strana

Obr. č. 62 – Finálny vzor 2, tkanina, rubná strana

6.5.3 Vzor 3

Tretí z vybraných vzorov som vytvárala po radoch, kde som spočiatku nakreslila iba kosoštvorce a do nich som vkladala *srcká*. Vzniklo tak jedno väčšie, následne menšie *srcko* a navrchu kosoštvorec. Do tvarov som dopĺňala výplne, aby sa od seba odlišovali.

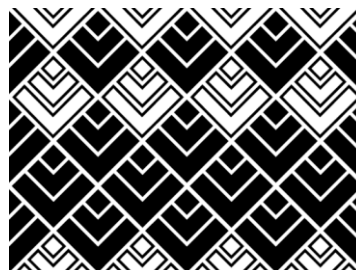

Obr. č. 63 – Vzor 3, ručne nakreslený návrh

Tento vzor bol na digitálne spracovanie najzložitejší. Najprv som si manuálne rozpočítala veľkosť jedného štvoruholníka podľa ktorého som následne zvolila veľkosť kresliaceho poľa v programe Illustrator. Podľa rozmerov štvoruholníkov, ktorý sa opakoval, som nastavila pravidelne pravítka. Vznikli tak jednotlivé štvorce, kedy som jeden vytvorila a len otočila o 45 stupňov, aby vznikol kosoštvorec. Ten som následne nástrojmi línií a gummy dokreslila podľa pôvodného nákresu. Do každého riadku som vložila iba jeden, aby som ho mohla upraviť podľa pôvodného nákresu. Potom som ho skopírovala pozdĺž celého riadku. Bolo veľmi dôležité dávať pozor, aby vzor nadväzoval. Po vytvorení jeho farebnej verzie v programe Illustrator som vytvorila aj čiernobielu ako u predošlých dvoch.

Obr. č. 64 – Vzor 3, digitálna verzia farebne

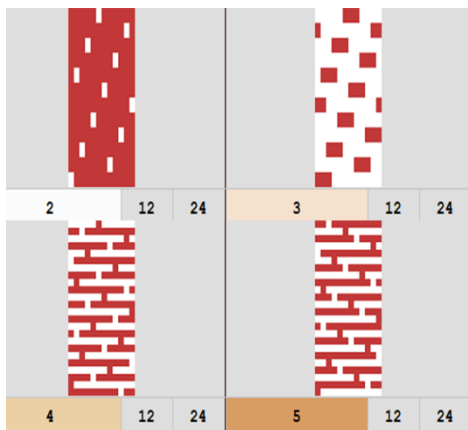
Obr. č. 65 – Vzor 3, digitálna verzia čiernobielo

V programe DesignScope victor som zopakovala postup ako pri predošlých vzoroch a raportovanie nechala na 1x1, aby jednotlivé tvary dobre vynikli. Pri čistení bolo znova dôležité odstrániť jednobodové línie, dbať na správnu nadväznosť a rovnakú hrúbku kontúr.

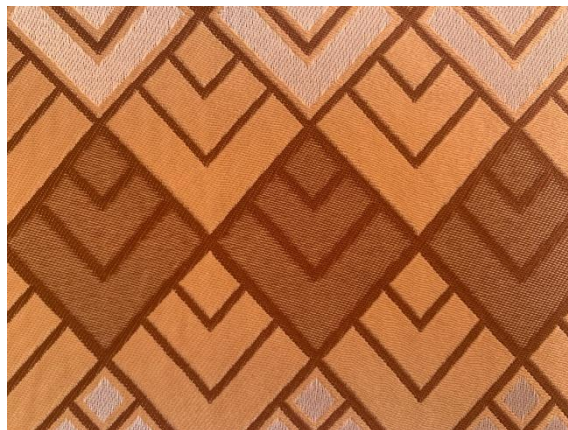

Obr. č. 66 – vzor 3 v technických farbách

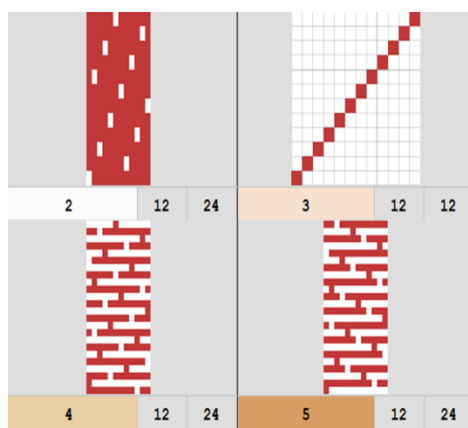
Po pridaní technických farieb som vytvorila tri väzbové kombinácie, ktoré sa od seba odlišovali iba jednou väzbou. V prvej variante väzieb som do jedného riadku zvolila atlas (Obr. č. 67, 68), kde v druhej a tretej kombinácii keper. Keper sa od seba líšili jednoduchou (Obr. č. 69, 70) a dvojútkovou väzbou (Obr. č. 71, 72) v útkovom efekte.

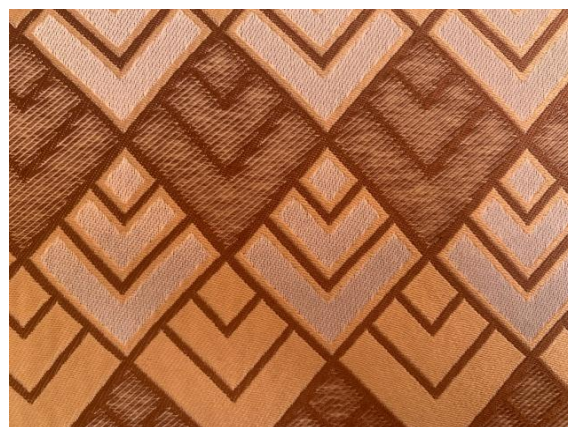
Obr.č.67 – Vzor 3, väzbový variant 1

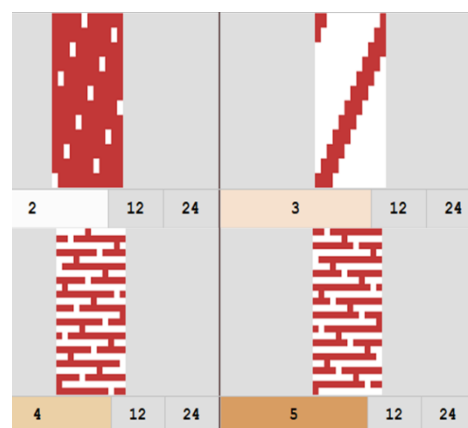
Obr. č. 68 – Vzor 3, väz. variant 1, tkanina, líc

Obr.č.69 – Vzor 3, väzbový variant 2

Obr. č. 70 – Vzor 3, väz. variant 2, tkanina, líc

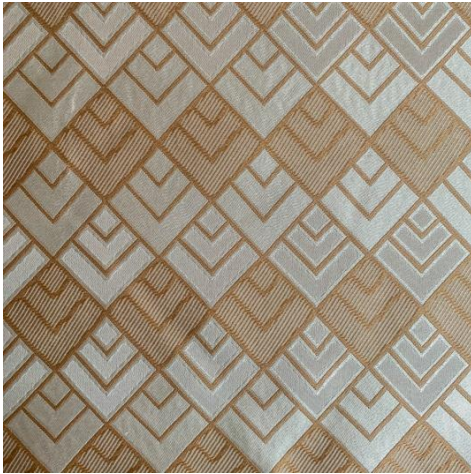

Obr.č.71 – Vzor 3, väzbový variant 3

Obr. č. 72 – Vzor 3, väz. variant 3, tkanina, líc

Pre finálne vzorky bol nakoniec variant 3 s dvojúťkovým keprom, nakoľko tam lepšie vynikli požadované diagonály. Ten sa vytkal v piatich farebných kombináciách.

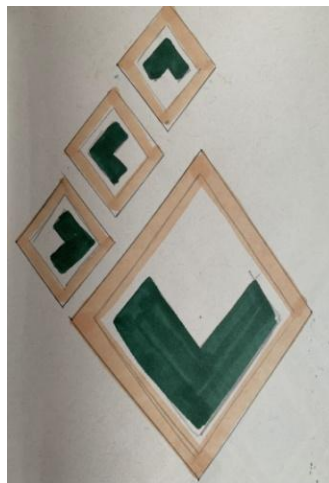
Obr. č. 73 – Finálny vzor 3, tkanina, líčna strana

Obr. č. 74 – Finálny vzor 3, tkanina, rubná strana

6.5.4 Vzor 4

Posledný zo vzorov som vytvorila pomocou splošteného kosoštvorca, do ktorého som vkreslila jedno *srcko*. Po jeho strane som po diagonále rovnaké elementy zopakovala v zmenšenej podobe. Pri tomto vzore som chcela znázorniť na variabilitu ručnej výšivky, a preto sú tvary sploštené. Tento odkaz som využila aj pri posúvaní menších kosoštvorcov po diagonále, ktoré nie sú presne za sebou.

Obr. č. 75 – Vzor 4, ručne nakreslený návrh

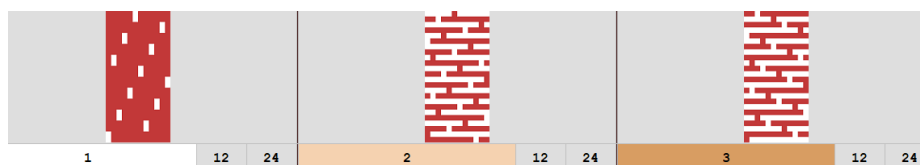
Obr. Č. 76 – Vzor 4, digitálna verzia

Ako pri ostatných vzoroch, tak aj tento som vytvorila v digitálnej forme v programe Photoshop. V tomto prípade nebolo úplne potrebné dbať na nejakú nadväznosť.

Obr. č. 77 – Vzor 4 v technických farbách

Raport, ktorý som zvolila, pre tento bol 4x1. Pokračovala vyčistením kontúr, pridala farby a zvolila väzby. Od prvotného návrhu sa ten v programe DesignScope victor líšil tým, že pozadie a výplň elementov som nenechala rovnaké. Do výplne som zvolila atlas v osnovnom efekte, aby vzorovala osnova a vytvorilo sa žíhanie.

Obr. č. 78 – Väzby pre vzor 4

Vytvorila som viac väzbových kombinácií z deasat'väzných väzieb, no po skúškach som sa rozhodla len pre jednu, ktorá sa vytkala v troch farebných variantoch.

Obr. č. 79 – Finálny vzor 4, tkanina, líčna strana

Obr. č. 80 – Finálny vzor 4, tkanina, rubná strana

6.6 Finálne úpravy

Finálne úpravy sa vykonávajú najmä preto, aby zlepšili základné vlastnosti textílií, ale tiež je možné vytvoriť aj nové vlastnosti materiálu ako napr. nehorľavosť. Finálne úpravy sa volia podľa materiálu a výsledných vlastností, ktoré chce výrobca dosiahnuť.

Medzi hlavnú finálnu úpravu patrí pranie, kde dochádza k vyvráteniu textílie a zabráneniu neskoršej deformácie a zmene veľkosti rozmerov. Pri tomto zušľachtovacím procese sú prítomné tenzidy, čo sú povrchovo aktívne látky, ktoré zbavujú textíliu rôznych nečistôt, ktoré sa na ňu počas výroby naniesli. Nasleduje odstredenie a vysušenie. Často sa textílie sušia na fixačnom ráme, kde sa vypínajú z dôvodu zabezpečenia požadovaného rozmeru textílie, a tým aj vzoru, ktorý bol vytkaný. Po vysušení je ďalšou dôležitou úpravou kalandrovanie s cieľom zlepšiť lesk a omak, ktorý je potrebné robiť za sucha. Vykonáva sa to pomocou dvoch kalandrovacích valcov, ktoré sú nahriate na teplotu podľa materiálu, z ktorého je textília vyrobená. Ak by bola teplota valcov príliš vysoká, mohlo by dôjsť k poškodeniu. Textília prechádza kalandrom v plnej šírke v jednej vrstve.

Na tkáčskom stroji bolo utkaných 2,5 m skúšobných vzoriek a 8,5 m vzorového materiálu o priemernej šírke 143 cm. Textília bola odobraná z tkáčskeho valca a jej finálne úpravy boli vykonané v laboratóriu na Katedre designu FT TUL. Pranie prebehlo na 60°C po dobu 60 minút s rýchlosťou odstreďovania 1200 ot./min. Po vysušení prešla textília sublimačným kalandrom pri teplote 180°C. Výsledné tkaniny mali priemernú šírku 140 cm. Tieto finálne úpravy slúžili najmä ku zlepšeniu tkaniny na dotyk a jej lesku.

Posledným krokom bolo vytvorenie vzorníka. Rozhodla som sa tkaninu so skúškami väzieb a farieb nechať v celku. Ďalej som vytvorila závesnú kolekciu v rozmeroch 30x40 cm a vzorník dezénov vo formáte A4. Vzorky som rezala na potrebné rozmery pomocou spájky a vytvorila etikety.

7. Záver

Cieľom tejto bakalárskej práce bolo vytvorenie kolekcie žakárových tkanín inšpirovaných krojom na Slovensku. Túto tému som si vybrala najmä preto, že som sa chcela venovať niečomu, čo mi je blízke a nie je potreba hľadať inšpiráciu v zahraničí. Spočiatku som sa chcela zaoberať slovenským krojom vo všeobecnosti, no po krátkom hľadaní a zaoberaní sa ním, som zistila, že je lepšie vybrať si iba jeden, pretože sa kraj od kraja kroje líšia.

Najviac ma zaujala západná časť Slovenska, a to konkrétne oblasť dediny Čičmany. Táto oblasť je veľmi známa nie len pre svoju typickú architektúru, ale aj ornamentmi. Tie sa využívajú na domoch, odevoch a dnes sú známe aj vďaka ich spopularizovaniu na rôznych turistických miestach na Slovensku v podobe suvenírov a doplnkov. Skladajú sa, ako jeden z mála na Slovensku, z geometrických tvarov, čo je dôvodom ich popularity a častého využívania.

Hlavnou inšpiráciou a predlohou pre návrhy tkanín boli ornamente vyskytujúce sa na výšivkách čičmianskeho kroja. Samotných ornamentov je mnoho, ale pre moju prácu som vybrala ornament nazývaný *srcko*. Vytvorila som nové dezény zmenením veľkosti, kompozície a farieb.

Pre finálne spracovanie som navrhla radu vzorov. Pre realizáciu boli vybrané štyri, ktoré som vytvorila v programoch Adobe Photoshop a Illustrator. Následne som ich spracovávala v programe DesignScope victor pre vzorovanie žakárových tkanín a priemyselnú výrobu. Táto časť bola časovo najnáročnejšie.

Pre každý vzor som vytvorila dve alebo tri väzbové kombinácie. Používala som podobné väzby, aby jednotlivé dezény vytvárali kolekciu. Pre každý vzor bola finálne utkaná iba jedna väzbová kombinácia vo viacerých farebných variantoch. Čo sa týka farebnosti, použila som najmä neutrálne zemité odtiene. Určite by bolo možné ich utkať aj v iných farebných kombináciách podľa aktuálnych módných trendov.

Tkaniny z polyesterového hodvábu (multifilu) boli vypraté, usušené a vykalandrované. Tieto úpravy tak zlepšili ich následnú manipuláciu, omak a vzhľad. Prílohou bakalárskej práce je kolekcia žakárových dvojútkových tkanín. Vytvorená kolekcia slúži ako súbor vzoriek tkanín inšpirovaných tradičným krojom bez toho, aby pôsobilo staromódne a gýčovo.

Predložené vzorky tkaniny zo 100 % polyesteru by som použila do interiéru, napr. ako prehoz do spálne alebo závesy na okná. Taktiež by bolo možné ich prípadne využiť aj v odevnej výrobe.

Tieto dezény by bolo možné ďalej spracovať podľa technologických možností s inými parametrami s ohľadom na požadované použitie.

Myšlienka ľudového odevu bolo už mnohokrát rôzne spracovaná, ale myslím, že tieto tradičné poklady si stále zaslúžia pozornosť.

Pri každej práci ani moja sa nezaobišla bez komplikácií a potrebných opráv, čo je pre mňa cenná skúsenosť. Práca ma celkovo veľmi bavila a určite by som sa jej chcela venovať ďalej.

Zoznam použitej literatúry

- [1] MRVA, Ivan. *Slovensko – dejiny v kocke*. 1.vyd. Bratislava: PERFEKT, 2003. ISBN 80-8046-240-2.
- [2] ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.
- [3] BALOGHOVÁ, Eleonóra. *Zvyky a tradície na Slovensku*. [online] Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. Dostupné z https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/eb_zvyky_a_tradicie_na_slovensku.pdf . ISBN 978-80-565-0489-5.
- [4] MINTÁLOVÁ ZUBERCOVÁ, Zora. *Vianoce na Slovensku: Recepty, tradície a zvyklosti*. 1.vyd. Bratislava: SLOVART, 2012. ISBN 978-80-556-0444-2.
- [5] NOSÁLOVÁ, Viera a PALIČKOVÁ, Jarmila. *Naše kroje*. 1.vyd. Bratislava: MLADÉ LETÁ, 1988. ISBN 066-090-88.
- [6] NOSÁLOVÁ, Viera. *Slovenský ľudový odev*. 1.vyd. Martin: Osveta, 1983. ISBN 70-005-83.
- [7] GÁLOVÁ, Ida. *Ľudový textil a spôsob jeho výzdoby: Zborník Príspevkov Z Rovnomenného Celoslovenského Odborného Seminára Konaného V Dňoch 14.-15. Októbra 2009 V Podunajskom Múzeu V Komárne*. 1.vyd. Komárno: Podunajské múzeum, 2009. ISBN 978-80-969785-3-3.
- [8] KUCBELOVÁ, Jana a BRENKUS, Peter. *Odetí do krásy*. 1.vyd. Banská Bystrica: TBB, 2018. ISBN 978-80-551-5985-0.
- [9] NÉMETHOVÁ, Diana. *Slovenská ľudová výšivka: Inšpirácie*. 1.vyd. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2017. ISBN 978-80-89639-40-3.
- [10] PFEIFR, Antonín. *Technológia tkáčstva I.: Príprava osnovy pre 1.ročník SPŠ textilných*. 2.vyd. Bratislava: Alfa, 1977. ISBN 63-306-77.
- [11] PFEIFR, Antonín. *Tkáčstvo a pletiarstvo pre 2.ročník stredných priemyselných škôl textilných*. 1.vyd. Bratislava: ALFA, 1982. ISBN 63-316-82.
- [12] TUMAJER Ph.D., Ing. Petr, BÍLEK Ph.D, doc. Ing. Martin, DVOŘÁK Csc., doc. Ing. Josef. *Základy tkaní a tkací stroje*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2015. ISBN 978-80-7494-215-0.
- [13] Joshep Marie Jacquard, [online], [wikipedia.org](https://cs.wikipedia.org/wiki/Joseph_Marie_Jacquard), [cit. 2021-11-03], Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Joseph_Marie_Jacquard .
- [14] BEDNÁŘ, Vladimír a SVATOŠ, Stanislav. *Vězby a rozbory tkanín I pre 3.ročník SPŠ textilných*. Bratislava: ALFA, 1991. ISBN 80-05-00910-0.

Obrázkové zdroje

Obr. č. 1 – mapa Čičmany, [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: <https://www.google.com/maps/place/013+15+%C4%8C%C4%8Dmany,+Slovensko/@48.9578017,18.3105611,10.29z/data=!4m9!1m2!2m1!1zxI1pxI1tYW55IG1hcGE!3m5!1s0x4714ecf8af41e021:0x400f7d1c6972fe0!8m2!3d48.9550537!4d18.515946!15sCg7EjWnEjW1hbnkgbWFWYZIBCGxvY2FsaXR5>

Obr. č. 2 – Fotogaléria historické Čičmany, [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: <http://www.cicmany.info/fotky/?id=19>

Obr. č. 3 – Čičmany, [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: <https://slovakia.travel/en/cicmany>

Obr. č. 4 – Drevenica Čičmany Dušana Klopana, [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: <http://www.cicmany.info/fotky/?id=19>

Obr. č. 5 – Fašiangy, Turíce, Veľká noc ide..., [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: <https://www.vtedy.sk/fasiangy-turice,-velka-noc-ide>

Obr. č. 6 – Vynášanie Moreny v Kurove, [online], [cit. 2019-06-20], Dostupné z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0008973-Vynasanie-Moreny-v-Kurove/

Obr. č. 7 – Vynášanie Moreny, [online], [cit. 2019-04-10], Dostupné z: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/eb_zvyky_a_tradicie_na_slovensku.pdf

Obr. č. 8 – Vynášanie Moreny, [online], [cit. 2019-04-10], Dostupné z: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/eb_zvyky_a_tradicie_na_slovensku.pdf

Obr. č. 9 – Slovenský folklór, [online], [cit. 2019-04-10], Dostupné z: <https://slovae.eu/sk/intro/slovakia/culture>

Obr. č. 10 – Kultúrne regióny, [online], [cit. 2019-04-10], Dostupné z: http://www.lsg.sk/www/data/01/projekty/2017_2018/heralds/slovensko-folklor_mnohych_tvary/kulturne_regiony.html

Obr. č. 11– ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 12 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 13 – Slovenská svadba, [online], [cit. 2019-04-10], Dostupné z: <https://sk.pinterest.com/pin/494340496595530043/>

Obr. č. 14 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 15 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 16 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 17 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 18 – KUCBEĽOVÁ, Jana a BRENKUS, Peter. *Odetí do krásy*. 1.vyd. Banská Bystrica: TBB, 2018. ISBN 978-80-551-5985-0.

Obr. č. 19 – NOSÁĽOVÁ, Viera a PALIČKOVÁ, Jarmila. *Naše kroje*. 1.vyd. Bratislava: MLADÉ LETÁ, 1988. ISBN 066-090-88.

Obr. č. 20 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 21 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 22 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 23 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 24 – ZÚBEKOVÁ, Lenka. *Krásou žiť: ľudový odev v Čičmanoch*. 1.vyd. Topoľčany: TRISTANPRESS, 2004. ISBN 80-89173.

Obr. č. 25 - 80 – vlastné

Zoznam príloh

Príloha č.1 – Čičmianske ornamenty

Príloha č.2 – Prvotné návrhy

Príloha č. 3 – Fotodokumentácia (skúšky)

Príloha č. 4 – Fotodokumentácia (finálne vzorky)

Príloha č. 5 – Tkanina so skúškami

Príloha č. 6. - Vzorník

Príloha č. 7 – Závesná kolekcia

Prílohy

Príloha č.1. – Čičmianske ornamenty

fdr

kuracie ritky - kuracie „ritky“
chickens' „bottoms“ / Hühner „Hinterteil“
„culs“ des poulets / куриные «попки»

okruhle kvietki - okruhle kvietky
round flowers / runde Blümchen
fleurs rondes / круглые цветочки

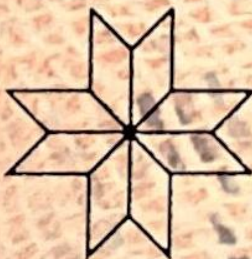
cestički - cestičky
paths / kleine Wege / sentiers / дорожки

srdco - srdce
heart / Herz / coeur / сердце

na srcá - dve srdcia
two hearts / zwei Herzen
deux coeurs / два сердца

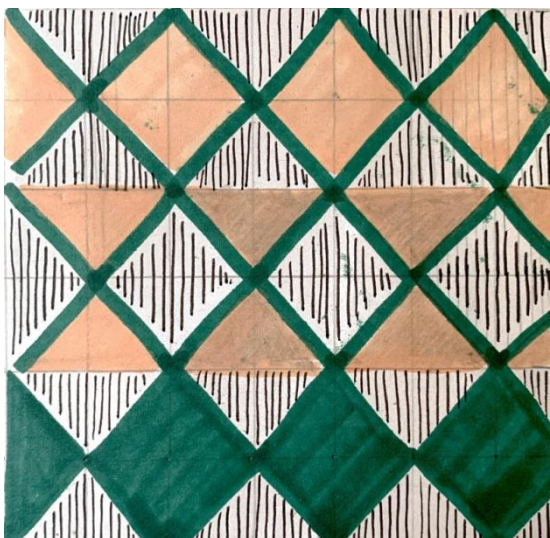
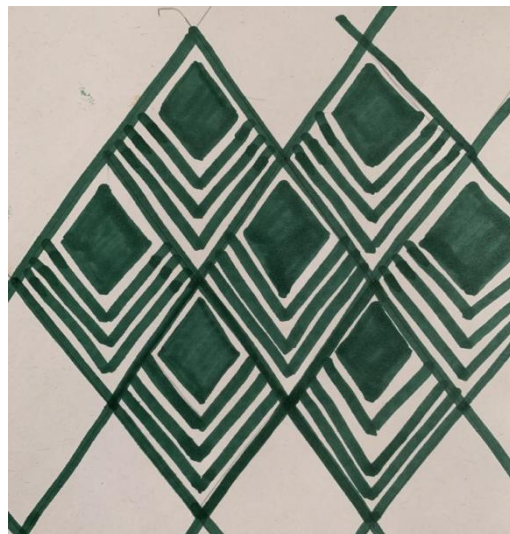
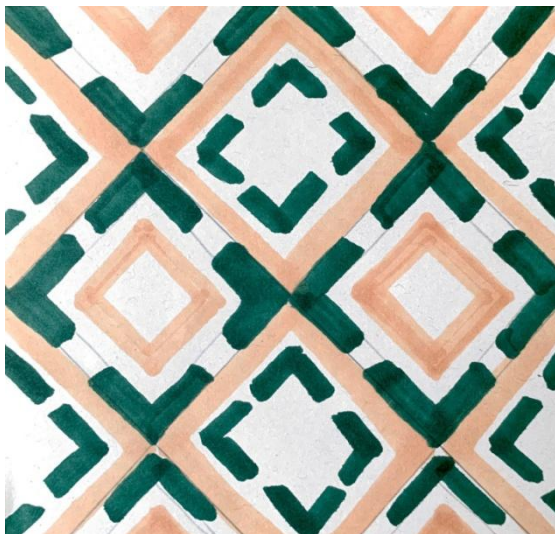

suñečník - slnko
sun / Sonne / soleil / солнце

na okná - okná
windows / Fenster / fenêtres / окна

Príloha č.2. – Prvotné návrhy

Príloha č.3. – Fotodokumentácia (skúšky)

Príloha č.3. – Fotodokumentácia (finálne vzorky)

